

Prieskum názorov mladých ľudí pre potreby kampane

ALL DIFFERENT - ALL EQUAL KAŽDÝ INÝ - VŠETCI ROVNÍ

každý iný
všetci rovní

o výskume

Kampaň Rady Európy prebieha na národných úrovniach vo viacerých štátoch Európy a nadväzuje na kampaň, ktorá prebehla v roku 1995, 50 rokov od ukončenia 2. svetovej vojny.

Kampaň sa opiera o tri piliere - **rozmanitosť, ľudské práva a participáciu** - a k jej prioritným oblastiam na Slovensku patrí zvýšenie záujmu mládežníckych organizácií a neorganizovanej mládeže o rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd, propagovanie princípu aktívneho občianstva a participácie mladých ľudí, zdôraznenie myšlienky demokracie, rovnoprávnosti, sociálnej spravodlivosti, tolerancie, nenásilia, solidarity a priateľstva v povedomí verejnosti, nadobudnutie zručností k aktívnej obrane ľudských, občianskych a sociálnych práv a slobôd a posilnenie riešenia problémov mierovou cestou, zvýšenie povedomia verejnosti o potrebe neformálneho a interkultúrneho vzdelávania a prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania v rámci tém kampane.

V rámci kampane bolo veľmi dôležité zistiť, aké postoje majú mladí ľudia k trom témam, ktoré boli definované ako základné piliere kampane. Doterajšie výskumy zamerané priamo na mládež¹ sa snažili identifikovať, nakoľko sú mladí ľudia oboznámení s problematikou ľudských práv a nakoľko sú otvorení dodržiavať myšlienku tolerancie. Išlo predovšetkým o výskumy, ktoré boli zamerané na témy ako: Politická participácia mladých ľudí, európska identita, sociálno-politická problematika, sociálno-patologická problematika, výchova k partnerstvu a k rodičovstvu a iné².

Žiaden výskum sa však doteraz komplexnejšie nevenoval témam, ako je rozmanitosť, diskriminácia, tolerancia odlišnosti, v súvislosti s aktívnou participáciou mladých ľudí na veciach verejných.

Práve preto bol realizovaný výskum, ktorého zadávateľom bola IUVENTA a ktorý si kládol za cieľ zmapovať nasledujúce oblasti:

Rozmanitosť - vnímanie odlišnosti, tolerancia k iným, názory na znevýhodnenie a diskrimináciu, vzťahy mladých ľudí s príslušníkmi národnostných, sexuálnych, náboženských menšín

a inak znevýhodnených skupín mladých ľudí.

Ľudské práva - znalosti z oblasti ľudských práv, názory na vzdelávanie k ľudským právam na Slovensku, dodržiavanie ľudských práv.

Občianska participácia mladých ľudí a neformálne vzdelávanie - miera participácie mladých ľudí na živote spoločnosti, organizovanosť mladých ľudí a záujem o aktivity súvisiace s témami kampane.

Tieto témy sú každá osobitne veľmi zložitá a komplexná a zaslúžili by si samostatné skúmanie. V tomto výskume však nebol priestor venovať sa každej téme do hĺbky, preto výsledky výskumu prinášajú základné zistenia, ktoré môžu v budúcnosti prispieť k efektívnejšiemu skúmaniu danej problematiky, ale predovšetkým ku komplexnejšiemu prístupu k práci s mládežou. Jedným z parciálnych cieľov tohto výskumu je aj naformulovať základné odporúčania pre verejnú politiku zameranú na mládež, ktorá by mala zohľadňovať postoje a názory mladých ľudí, ale aj ich znalosti a ochotu participovať na občianskom živote spoločnosti.

Metodológia výskumu

Výskum bol realizovaný metódou štandardného kvantitatívneho reprezentatívneho výskumu, pričom vzorku tvorilo 1187 mladých ľudí vo veku 14 - 26 rokov.

Terénny zber dát realizovala Agentúra sociálnych analýz ASA, s.r.o.

Reprezentatívna vzorka bola tvorená s cieľom porovnať údaje za rôzne vekové, vzdelanostné skupiny mladých ľudí, ľudí s rôznym zamestnaneckým statusom, národnosťou a vierovyznaním. Výskum bol realizovaný vo všetkých krajoch Slovenskej republiky.

Príprava dotazníka bola konzultovaná s predstaviteľmi výskumnej agentúry ASA, Ústavu informácií a prognóz školstva (UIPŠ), CERYS FF UCM a IUVENTY.

Autorka dotazníka aj výskumnej správy touto cestou ďakuje všetkým konzultantom za cenné pripomienky.

¹ Napr. Mládež a európska identita, Participácia mládeže na živote miest a obcí, Politická participácia mladých ľudí v Európe a na Slovensku, Názory žiakov SŠ a študentov VŠ na podmienky života., Sociálno-politická problematika mládeže v SR, Sociálno-patologická problematika mládeže v SR, všetky dostupné na: <http://www.vyskummladeze.sk>

² Viac informácií na www.vyskummladeze.sk (8. 11. 2006)

1. Rozmanitosť a znevýhodnenie	2
1.1 Vnímanie znevýhodnenia a diskriminácie medzi mladými ľuďmi	2
1.2 Porovnanie názorov mladých ľudí s názormi celej populácie	4
1.3 Postoje mladých ľudí k znevýhodneným skupinám	5
1.3.1. Postoje k Rómom, skúsenosti a vzťahy	6
1.3.2 Postoje k Maďarom, skúsenosti a vzťahy	9
1.3.3 Postoje k ľuďom s odlišnou sexuálnou orientáciou	11
1.3.4 Postoje k utečencom a moslimom	14
1.4 . Osobná skúsenosť so znevýhodnením a diskrimináciou	15
2. Ľudské práva	18
2.1 Informovanosť mladých ľudí	18
2.2 Spokojnosť s výučbou o ľudských právach	20
2.3 Skúsenosť s porušovaním ľudských práv	21
2.4 Ochota aktívne prispieť k dodržiavaniu ľudských práv	23
3. Participácia mladých ľudí	26
3.1 Členstvo v jednotlivých typoch organizácií	26
3.2 Ovplyvňovanie diania na regionálnej úrovni	28
4. Vnímanie kampane mladými ľuďmi	34
5. Odporúčania pre kampaň „Každý iný, všetci rovní“	36

1. Rozmanitosť a znevýhodnenie

V európskom kontexte je momentálne veľmi aktuálnou a diskutovanou témou práve rozmanitosť ako integrálna súčasť multikultúrnej spoločnosti. Slovensko ako člen Európskej únie je súčasťou tohto multikultúrneho priestoru. Zároveň je Slovensko krajinou, ktorej takmer 20 % obyvateľstva tvoria národnostné menšiny³. Po vstupe Slovenska do EÚ sa zároveň Slovensko stáva aj cieľovou krajinou rôznych migračných vln.

Otázky tolerancie k národnostným menšinám, odlišným kultúram, ale aj k iným znevýhodneným skupinám, ako sú napríklad ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou, ženy, starší ľudia a iné skupiny, sa v súčasnosti stávajú jednou z najaktuálnejších tém.

To, ako mladí ľudia túto problematiku vnímajú, aké majú postoje, názory a nakoľko sú ochotní sami ovplyvňovať dianie vo svojom okolí, je určujúcim faktorom pre to, ako sa táto situácia bude vyvíjať v budúcnosti.

Ak chceme analyzovať názory a postoje mladých ľudí k znevýhodneným skupinám a k diskriminácii týchto skupín, je potrebné vedieť, ako mladí ľudia samotní vnímajú znevýhodnenie a aké skupiny obyvateľstva na Slovensku považujú za znevýhodnené. Cez prizmu vnímania znevýhodnenia je možné potom lepšie interpretovať ich konkrétne postoje a navrhovať odporúčania napríklad pre kampane zamerané na zvyšovanie tolerancie.

1.1 Vnímanie znevýhodnenia a diskriminácie medzi mladými ľuďmi

V našom výskume bola položená otázka, ktoré skupiny sú podľa respondentov na Slovensku znevýhodnené, pričom im bol predložený zoznam viacerých dôvodov znevýhodnenia. Ukázalo sa, že najčastejší dôvod znevýhodnenia podľa mladých ľudí je **rasový alebo etnický pôvod**. 53 % respondentov si myslí, že príslušníci odlišných etník sú na Slovensku veľmi často alebo aspoň pomerne často znevýhodňovaní. Tento fakt možno pripísať tomu, že o rasovej diskriminácii sa v poslednom období pomerne často hovorí a existuje pomerne dosť veľa údajov, ktoré takéto znevýhodnenie potvrdzujú. Druhým veľmi dôležitým faktorom, ktorý sa ukázal v tomto prípade ako významný, je skúsenosť s diskrimináciou príslušníkov národnostných menšín v okolí. **Ak respondenti sami poznali nejakých Rómov, Maďarov, alebo boli svedkami porušovania ľudských práv, oveľa častejšie sa vyjadrovali tak, že rasový a etnický dôvod je príčinou znevýhodnenia, ako tí, ktorí žiadnych príslušníkov menšín nepoznali a nestretli sa ani s porušením ľudských práv.** Toto je pre výskum v rámci kampane veľmi dôležité zistenie, pretože poukazuje na to, že na Slovensku pretrvávajú stále mnohé predsudky a stereotypy aj u mladých ľudí. Aktivity tejto aj ďalších kampaní by preto mali byť

orientované na širšiu diskusiu aj v prostredí, kde príslušníci menšín nežijú.

Zároveň sa ukazuje, že názory na to, že na Slovensku je rasový a etnický pôvod dôvodom znevýhodnenia, sa odvíjajú aj od ďalších charakteristík:

- **Vek:** Čím boli respondenti starší, tým častejšie tvrdili, že na Slovensku sú ľudia znevýhodnení na základe ich etnického pôvodu.
- **Typ momentálne navštevovanej školy:** Žiaci gymnázií, stredných škôl s maturitou a študenti vysokých škôl oveľa častejšie tvrdili, že etnická príslušnosť pôsobí znevýhodňujúco, ako žiaci stredných odborných učilíšť a základných škôl.
- **Kraj:** V prípade kraja nedochádzalo k až tak výrazným odlišnostiam ako v prípade ostatných demografických znakov. Výraznejšie sa od ostatných krajov odlišoval len Bratislavský a Trnavský kraj, kde podiel tých, ktorí si myslia, že dochádza k diskriminácii ľudí na základe etnického pôvodu (veľmi často alebo pomerne často), presiahol 60 %. V ostatných krajoch tento názor kolísal okolo 50 %.

Ďalšie dôvody, ktoré pôsobia najčastejšie ako znevýhodňujúci činiteľ, sú podľa respondentov **zdravotné posti-**

³ Posledné sčítanie obyvateľov, domov a bytov hovorí o tom, že národnostné menšiny tvoria 14,7 % populácie. Avšak rôzne demografické odhady a výsledky sociografického mapovania rómskych osídlení na Slovensku (http://www.government.gov.sk/romovia/list_faktov.php) hovoria o tom, že v prípade rómskej menšiny sú oficiálne výsledky sčítania poddimenzované. Preto možno zodpovedne tvrdiť, že skutočný podiel národnostných menšín na Slovensku tvorí až jednu pätinu.

hnutie a vek. V prípade zdravotného postihnutia sa ukázali ako štatisticky významné tie isté demografické charakteristiky ako v prípade diskriminácie z dôvodu etického pôvodu: vek, dosiahnuté vzdelanie, typ navštevovanej školy, veľkosť sídla a kraj. Podobne to bolo aj v prípade veku.

Ukazuje sa teda, že isté skupiny obyvateľstva (predovšetkým vyššie vekové kategórie mladých ľudí a ľudia s vyšším vzdelaním) reagujú oveľa senzitívnejšie na problematiku

znevýhodnenia jednotlivých skupín obyvateľstva ako iné. Do veľkej miery sú tieto údaje pochopiteľné, ale pre potreby kampane veľmi dobre indikujú to, na aké skupiny by mali byť jej aktivity zamerané. **Kampaň by mala byť orientovaná predovšetkým na nižšie vekové kategórie mladých ľudí, ďalej na žiakov stredných odborných škôl a učilíšť a na mladých ľudí, ktorí nemajú osobné skúsenosti so znevýhodnenými skupinami.**

Tabuľka 1. Ako často dochádza podľa mladých ľudí k znevýhodňovaniu a diskriminácii jednotlivých skupín obyvateľstva

	veľmi často	pomerne často	pomerne zriedka	celkom výnimočne	vôbec nikdy	nevie
z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu	17,1	35,9	21,7	11,1	8,3	5,9
kvôli svojmu vierovyznaniu	2,7	10,0	25,4	25,0	27,0	9,8
kvôli zdravotnému postihnutiu	12,9	32,5	25,2	15,9	8,3	5,1
kvôli svojmu veku	13,6	30,3	23,3	17,1	10,4	5,4
kvôli pohlaviu	5,6	17,1	28,6	23,2	17,9	7,6
kvôli sexuálnej orientácii	6,3	14,9	22,9	21,1	18,6	16,1
kvôli inej štátnej príslušnosti	3,5	13,0	24,5	24,9	19,3	14,8
kvôli tomu, že sú nezamestnaní	9,6	18,0	23,9	21,9	14,7	11,9
inak znevýhodnení:/uvedte/	32,9	18,3	20,7	13,4	14,6	0

Na druhej strane, najmenej znevýhodňujúcim činiteľom je podľa mladých ľudí **vierovyznanie**. Len 12,7 % respondentov si myslí, že ľudia s odlišným vierovyznaním sú veľmi často, alebo pomerne často, znevýhodnení alebo diskriminovaní. Hypoteticky by sa dalo predpokladať, že samotné vierovyznanie respondentov môže do istej miery ovplyvniť vnímanie znevýhodnenia z dôvodu odlišnej konfesijnej príslušnosti. To sa však v našom výskume nepotvrdilo.

To, že nie je odlišné vierovyznanie vnímané ako „problematičké“, vyplýva predovšetkým z toho, že Slovensko je konfesijne pomerne homogénnou krajinou, keďže takmer 70 % obyvateľstva sa pri poslednom sčítaní obyvateľstva prihlásilo k rímskokatolíckej cirkvi. K ostatným cirkvám, ktoré možno označiť ako „kresťanské“, sa prihlásilo ďalších 13 % obyvateľstva⁴.

V našej vzorke boli tieto jednotlivé typy vierovyznania zastúpené o niečo menej, ako v prípade celej populácie (56,4 %

- rímskokatolícke vierovyznanie, 9,8 % - evanjelické a 5,2 % - gréckokatolícke).

Téma diskriminácie z pohľadu náboženstva nebola doteraz na Slovensku skúmaná ani diskutovaná. Je pravdepodobné, že v budúcnosti, keď na Slovensku bude žiť väčší počet cudzincov - príslušníkov iných konfesijných skupín (napríklad moslimov), táto téma začne byť aktuálnejšia.

Tieto zistenia boli do veľkej miery očakávateľné a pochopiteľné. Ako oveľa zaujímavejšia sa javí problematika **odlišnej sexuálnej orientácie**. Pomerne málo respondentov si myslí, že ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou sú na Slovensku diskriminovaní alebo znevýhodnení (6,3 % si myslí, že sú veľmi často znevýhodňovaní, a 14,9 % si myslí, že sú pomerne často znevýhodňovaní). **Veľmi dôležitým zistením v tejto súvislosti bolo, že mladí ľudia sa k tejto otázke nevedia vyjadriť.** Vyše

⁴ Sčítanie obyvateľov, domov a bytov z roku 2001, výsledky prístupné na www.statistics.sk (8. 11. 2006)

16 % respondentov tvrdilo, že nevedia, či sú ľudia kvôli svojej odlišnej situácii znevýhodňovaní. To úzko koreluje aj so zistením, či respondenti poznajú vo svojom okolí niekoho s odlišnou sexuálnou orientáciou. Pri tejto otázke takmer polovica respondentov uviedla, že **nevedia, či v ich okolí žije nejaký gay alebo lesbička. To indikuje fakt, že téma odlišnej sexuálnej orientácie je na Slovensku medzi mladými ľuďmi stále pretrvávajúce tabu, o ktorom sa nehovorí a nevie.**

Tým, že táto téma nie je ani v spoločnosti zatiaľ verejne diskutovaná, je pochopiteľné, že mladí ľudia nevedia zodpovedne

posúdiť, či naozaj k znevýhodneniu gayov a lesbičiek v našej spoločnosti dochádza.

Z výskumu je zjavné, že názory na to, či sú ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou na Slovensku znevýhodnení, sa odvíjajú opäť podobne ako v ostatných prípadoch od osobnej skúsenosti. Tí, ktorí nepoznajú žiadnych gayov alebo lesbičky, prípadne nevedia, či v ich okolí niekto s odlišnou sexuálnou orientáciou žije, si častejšie myslia, že gayovia a lesbičky nie sú znevýhodňovaní, ako tí, ktorí vo svojom okolí gayov a lesbičky poznajú.

Mladí ľudia pomerne citlivo vnímajú problematiku znevýhodnenia určitých skupín obyvateľstva. Za najviac znevýhodnené skupiny obyvateľstva považujú tých, ktorí majú odlišný rasový alebo etnický pôvod alebo zdravotné postihnutie. Mladí ľudia zároveň majú často pocit, že dochádza k znevýhodneniu ľudí aj na základe veku.

Najmenej znevýhodnení sú podľa nich ľudia s odlišným vierovyznaním, ako je katolícke. Pri všetkých kategóriách platí, že osobná skúsenosť s niekým, kto patrí k znevýhodnenej skupine, výrazne ovplyvňuje to, či danú skupinu obyvateľstva považujú mladí ľudia na Slovensku za diskriminovanú.

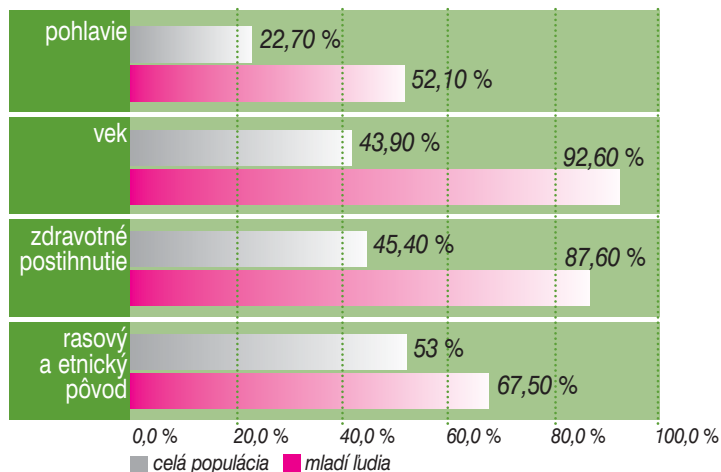
Ako úplne špecifické sa javí vnímanie diskriminácie na základe sexuálnej orientácie, ktorá sa ukazuje ako pomerne tabuizovaná téma. Ide o jediný prípad, v ktorom respondenti nevedia jednoznačne vyjadriť svoje stanovisko k tomu, či k diskriminácii tejto skupiny ľudí na Slovensku dochádza alebo nie.

1.2 Porovnanie názorov mladých ľudí s názormi celej populácie

V roku 2005 realizoval Inštitút pre verejné otázky výskum o znevýhodnení žien na trhu práce⁵. V rámci tohto výskumu bola položená rovnaká otázka ako vo výskume pre potreby kampane „Každý iný, všetci rovní“. Dôležité v tejto súvislosti je, že výskum bol reprezentatívnym výskumom celej populácie, čo umožňuje porovnanie odpovedí mladých ľudí s priemernými odpoveďami v celej populácii. Vo výskume IVO boli kladené rovnaké otázky na znevýhodnenie na základe: rasového alebo etnického pôvodu, zdravotného postihnutia, veku a pohlavia.

Graf 1

Na Slovensku sú jednotlivé skupiny obyvateľstva často alebo pomerne často znevýhodnené (porovnanie názorov mladých ľudí s názormi celej populácie)

⁵ Projekt "Veneta. Svet vnímame rôzne, a preto dokážeme viac", realizovaný Inštitútom pre verejné otázky, informácie prístupné na http://www.ivo.sk/buxus/generate_page.php?page_id=4574 (28.11.2006)

Pri tomto porovnaní sa ukazuje, že mladí ľudia si oveľa menej uvedomujú, že na Slovensku sú jednotlivé skupiny znevýhodňované alebo diskriminované. Najmarkantnejšie sa to ukázalo v prípade veku, kde si menej ako polovica mladých ľudí myslí, že na Slovensku dochádza veľmi často alebo pomerne často k znevýhodneniu, kým v prípade celej populácie to bolo až 92,6 %. To je pomerne ľahko vysvetliteľné, keďže mladí ľudia sa v súčasnosti

nestretávajú s diskrimináciou kvôli svojmu veku, kým ľudia vo vyšších vekových kategóriách to cítia oveľa výraznejšie.

Dôležitejšie v tejto súvislosti je to, že vo všetkých kategóriách sa mladí ľudia ukazujú ako menej citliví na problematiku znevýhodnenia a diskriminácie. Otvára sa teda priestor na mnohé aktivity zamerané na zlepšenie vnímania problematiky diskriminácie a tolerance na Slovensku.

1.3 Postoje mladých ľudí k znevýhodneným skupinám

Na základe mnohých výskumov verejnej mienky, ktoré boli v poslednom období realizované na Slovensku, sa ukazuje, že v slovenskej spoločnosti neustále pretrvávajú mnohé predsudky a stereotypy predovšetkým voči príslušníkom národnostných menšín, ale aj voči iným skupinám obyvateľstva (sexuálnym menšinám, cudzincom a iným).

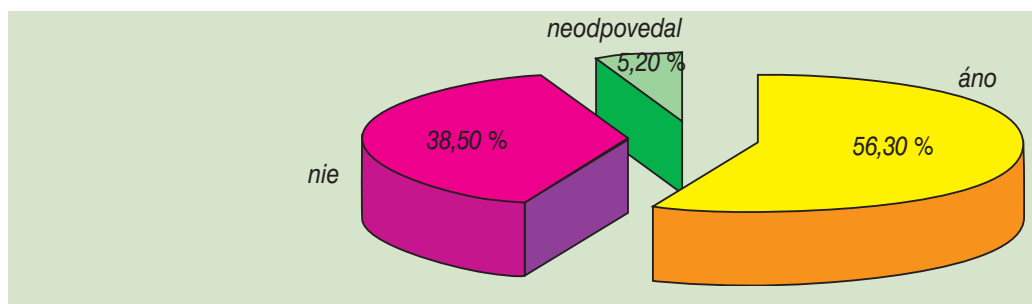
Výskum realizovaný pre potreby kampane prináša veľmi dôležité zistenia, ktoré sa týkajú postojov špecifickej skupiny obyvateľstva, a to mladých ľudí, na ktorých sú orientované mnohé aktivity zamerané na zvyšovanie tolerance a akceptáciu odlišnosti a rozmanitosti.

Mladí ľudia sú obvykle považovaní za tolerantnejších a otvorenejších rôznym spoločenským zmenám. Hypoteticky by sa dalo teda očakávať, že pri zisťovaní postojov k rôznym menšinám a znevýhodneným skupinám bude u mladých ľudí prevládať skôr otvorenosť a náklonnosť rešpektovať odlišnosti.

Poznanie toho, aké postoje majú mladí ľudia voči odlišným skupinám obyvateľstva, môže do veľkej miery napomôcť k správne nasmerovaniu aktivít zameraných na zvyšovanie tolerance. Preto boli do nášho výskumu zaradené aj otázky týkajúce sa postojov mladých ľudí k rôznym skupinám obyvateľov.

Ako už bolo načrtnuté v časti 1, názory a postoje k znevýhodneným a diskriminovaným skupinám veľmi často závisia predovšetkým od toho, či majú mladí ľudia osobnú skúsenosť so znevýhodnenými skupinami - teda či osobne poznajú niekoho, kto je v ich okolí znevýhodnený. Otázky vo výskume boli členené tak, aby sme zistili jednak to, či poznajú respondenti vo svojom okolí niekoho, kto je akokoľvek znevýhodnený, a jednak aj to, aké znevýhodnené skupiny poznajú najčastejšie. Kým v prvej časti sme chceli vedieť názory mladých ľudí vo všeobecnej rovine (teda, ktoré skupiny sú podľa nich znevýhodnené), v tejto časti sme sa zamerali práve na osobnú skúsenosť respondentov.

Graf 2
Poznáte vo svojom okolí niekoho, kto je znevýhodnený?

1. Rozmanitosť a znevýhodnenie

Ako vidno z grafu 1, viac ako polovica respondentov pozná vo svojom okolí niekoho, kto je znevýhodnený. V tejto časti pritom nevieme, koho konkrétne za znevýhodneného mladí ľudia pokladajú. V predchádzajúcej časti sme však položili mladým ľuďom otázku, aké iné skupiny ľudí sú podľa nich znevýhodnené okrem tých, ktoré sme im predostreli v uvedených variantoch. Na túto otázku odpovedalo pomerne málo respondentov, takže je možné očakávať, že ich predstava znevýhodnených skupín sa do veľkej miery prekrýva s variantmi, ktoré im boli predložené v dotazníku.

Veľmi zaujímavým zistením je to, že existuje silná korelácia medzi tým, či respondenti poznajú niekoho diskriminovaného, a tým, či boli niekedy svedkami porušenia ľudských práv vo svojom okolí. Znamená to totiž, že mladí ľudia sú pomerne vnímaví voči tomu, čo sa okolo nich deje. Otázne v tejto súvislosti je, či sú mladí ľudia aj ochotní niečo s tým robiť, teda aká je ich ochota participovať na veciach verejných. Tomu je venovaná samostatná časť tohto výskumu.

To, či poznajú mladí ľudia niekoho diskriminovaného, sa nelíši podľa veku respondentov, národnosti, ani ekonomickej aktivity respondentov.

Mnohé výskumy poukazujú na to, že osobná skúsenosť môže do veľkej miery ovplyvniť postoje ľudí k určitým skupinám obyvateľstva. V tomto výskume sa ukázalo, že pomerne vysoké percento našich respondentov pozná osobne niekoho, kto je znevýhodnený. Znamená to teda, že mladí ľudia citlivo vnímajú to, čo sa okolo nich deje. Táto hypotéza je potvrdená aj zistením, že mladí ľudia bývajú veľmi často svedkami porušovania práv ľudí v ich okolí. Ako vnímavejší sa v tomto prípade ukázali mladí ľudia, ktorí dosiahli najvyššie vzdelanie. Aktivity kampane, ktoré by mali za cieľ zvyšovať citlivosť a povedomie mladých ľudí v oblasti porušovania ľudských práv a diskriminácie, by mali byť skôr orientované na mladých ľudí s nižším dosiahnutým vzdelaním.

Štatisticky významné rozdiely boli zaznamenané najmä v prípade najvyššieho ukončeného vzdelania. Ak respondenti s vyšším vzdelaním hovoria častejšie, že poznajú osobne diskriminovaných ľudí, neznamená to automaticky, že v tomto prostredí sa diskriminácia vyskytuje častejšie. Skôr to poukazuje na **vyššiu citlivosť vzdelanejších ľudí voči diskriminácii rôznych skupín obyvateľstva.**

S tým, či poznajú mladí ľudia nejakých diskriminovaných ľudí vo svojom okolí, nás zároveň zaujímalo aj to, či ide o ich rovesníkov alebo o iné vekové skupiny ľudí. Z tých, ktorí osobne poznajú vo svojom okolí niekoho diskriminovaného, niečo vyše polovica uviedla, že ide o rovesníkov.

Vo výskume sme sledovali postoje a názory mladých ľudí k rôznym znevýhodneným skupinám. Najzávažnejšie a najzaujímavejšie zistenia výskumu sa týkajú postojov mladých ľudí k Rómom, Maďarom, ľuďom s odlišnou sexuálnou orientáciou, k utečencom a moslimom. Preto sme sa rozhodli venovať sa týmto postojom podrobnejšie.

1.3.1 Postoje k Rómom, skúsenosti a vzťahy

Mnoho správ medzinárodných, domácich mimovládnych aj štátnych organizácií poukazuje na pretrvávajúcu diskrimináciu voči Rómom na Slovensku. Výskumy realizované na tému vnímania Rómov majoritnou populáciou zas vravia o hlboko zakorenených predsudkoch a stereotypoch voči tejto národnostnej menšine.

Rómovia čelia diskriminácii a odlišnému zaobchádzaniu v kontakte s rôznymi inštitúciami. Negatívne postoje majority do veľkej miery vytvárajú bariéry úspešnej integrácii Rómov do spoločnosti. Veľmi dôležitým aspektom sociálneho vylúčenia Rómov je aj ich "symbolická exklúzia", ktorá vedie k stigmatizácii a absolútnej neakceptácii majoritnou populáciou.

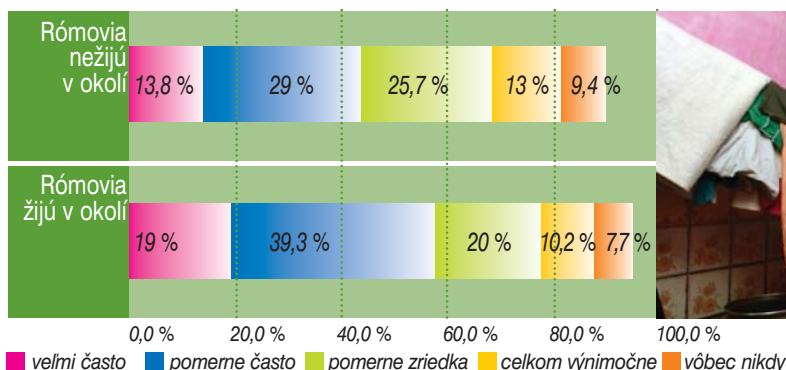

Žiadna politika zameraná na integráciu národnostných menšín nemôže byť úspešná, pokiaľ sa nebude opierať o podporu verejnosti. Toto sú hlavné dôvody, prečo sme sa rozhodli zaradiť do výskumu aj tému postojov k Rómom, skúsenostiam s Rómami a hodnoteniu vzťahov s nimi medzi mladými ľuďmi.

Vo výskume sa ukázalo, že pomerne veľa respondentov pozná osobne nejakých Rómov. Na otázku, či v ich okolí žijú

nejakí Rómovia, 68 % respondentov odpovedalo kladne. Zároveň je možné povedať, že **mladí ľudia, ktorí poznajú Rómov zo svojho bezprostredného okolia, si oveľa častejšie myslia, že na Slovensku sú ľudia znevýhodnení kvôli odlišnému etnickému pôvodu, ako tí, ktorí žiadnych Rómov nepoznajú** (graf 3).

Graf 3.
Názory na to, či sú na Slovensku ľudia znevýhodnení na základe etnického pôvodu

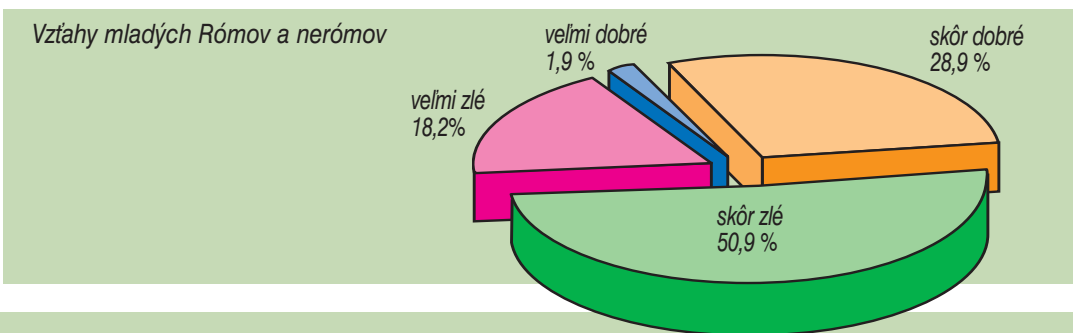
Tí, ktorí žijú s Rómami v bezprostrednom kontakte, aj výrazne častejšie uvádzajú, že boli niekedy v minulosti svedkami porušovania ľudských práv. To opäť potvrdzuje fakt, že mladí ľudia pomerne citlivo vnímajú to, čo sa okolo nich deje, a uvedomujú si diskrimináciu menšín aj vo svojom bezprostrednom okolí. Toto pomerne pozitívne zistenie nám však nehovorí nič o tom, ako samotní respondenti vnímajú Rómov a vzťahy s nimi. Tu sa ukazuje situácia ako oveľa horšia.

Mladí ľudia na Slovensku vnímajú vzťahy s Rómami ako zlé. Takmer 70 % respondentov hodnotí vzťahy mladých

ľudí na Slovensku s mladými Rómami ako veľmi zlé alebo skôr zlé, a to bez ohľadu na to, či sami nejakých Rómov poznajú alebo nie, aj keď v skupine ľudí, ktorí žijú v bezprostrednom okolí, boli vzťahy hodnotené o čosi pozitívnejšie.

Hodnotenie vzťahov súvisí aj so skúsenosťou porušovania ľudských práv, zároveň hodnotia vzájomné vzťahy ako horšie než tí, ktorí žiadne takéto skúsenosti nemajú.

Graf č.4
Aké sú podľa vás na Slovensku vzťahy medzi mladými ľuďmi z väčšinyvej populácie a mladými Rómami?

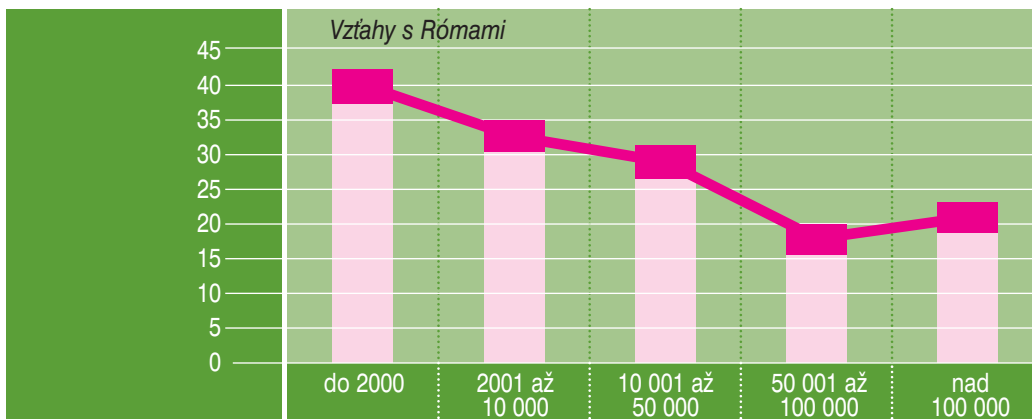
1. Rozmanitosť a znevýhodnenie

Veľmi výrazná korelácia sa však ukázala pri veľkosti bydliska a kraja, kde respondenti žijú. Čím menšie je mesto/obec, kde respondenti žijú, tým častejšie uvádzajú, že vzťahy s Rómami sú veľmi dobré alebo skôr dobré. Je možné

predpokladať, že na názor respondentov vplyva ich osobná skúsenosť. V tom prípade to znamená, že v menších obciach a mestách žijú mladí Rómovia s majoritou menej konfliktne, ako vo väčších mestách, ktoré sa vyznačujú veľkou anonymitou.

Graf 5
Podiel respondentov, ktorí hodnotia vzťahy s Rómami ako veľmi pozitívne alebo skôr pozitívne podľa veľkosti trvalého bydliska respondentov ⁶

veľmi dobré alebo skôr dobré vzťahy

Predsudky a stereotypy sú veľmi častým faktorom, ktorý ovplyvňuje postoje ľudí k menšinám. V prípade Rómov sa vo viacerých výskumoch ukázalo, že predsudky a stereotypy sú veľmi silno zakorenené. To sa prejavilo aj v tomto výskume. V rámci neho bola respondentom predstavená dvojica výrokov, ktorá mapovala postoj mladých ľudí voči Rómom. Na Slovensku prevažuje názor, že za zlou sociálno-ekonomickou situáciu Rómov stojí predovšetkým ich „neprispôsobivosť“. **To sa potvrdilo aj v tomto prípade, kedy až 81,7 % respondentov uviedlo, že „väčšina Rómov na Slovensku žije v zlých sociálno-ekonomických podmienkach preto, lebo sa nechcú prispôbiť pravidlám spoločnosti“.** S výrokom, že Rómovia nemajú rovnaké možnosti ako ostatní riešiť svoju situáciu, súhlasilo len 18,3 % respondentov.

Pri tejto otázke sa vo veľkej miere ukázalo, že predsudky sú v spoločnosti veľmi rozšírené naprieč všetkými kategóriami oby-

vateľstva. **To znamená, že negatívne postoje voči Rómom pretrvávajú bez ohľadu na vek, pohlavie, dosiahnuté vzdelanie, ekonomickú aktivitu, veľkosť sídla aj kraj.** Tento postoj zároveň nie je ovplyvnený ani tým, či mladí ľudia poznajú nejakých Rómov.

Dalo by sa očakávať, že mladí ľudia, ktorí aktívne participujú v občianskej spoločnosti, zúčastňujú sa seminárov, aktivít na šírenie myšlienok tolerance, budú trpieť predsudkami menej ako pasívni mladí ľudia. Ani tento predpoklad sa nenaplnil.

Faktory, ktoré vplyvali na tento postoj, boli očakávateľné. To, že Rómovia nemajú rovnaké šance ako majorita, uvádzali častejšie respondenti, ktorí považujú etnickú príslušnosť za znevýhodňujúci faktor, tí, ktorí hodnotili vzťahy s Rómami na Slovensku ako skôr dobré alebo veľmi dobré a samotní **príslušníci národnostných menšín.**

Vo všeobecnosti možno zhrnúť, že mladí ľudia si pomerne dobre uvedomujú, že Rómovia sú na Slovensku znevýhodnenou a diskriminovanou skupinou obyvateľstva. Mnohí, ktorí žijú v bezprostrednom okolí Rómov, boli niekedy svedkami porušovania ľudských práv.

⁶ Graf ukazuje len odpovede tých, ktorí sa vyjadrili, že vzťahy s Rómami považujú za veľmi dobré alebo skôr dobré podľa toho, v akých sídlach žijú. To znamená, že napríklad v sídlach, ktoré majú do 2000 obyvateľov, niečo viac ako 40 % respondentov hodnotí vzťahy pozitívne, kým v mestách nad 100 000 obyvateľov je to len niečo viac ako 20 % respondentov

Napriek tomu sú postoje mladých ľudí k Rómom veľmi negatívne a založené na predsudkoch. Vzťahy medzi mladými Rómami a nerómami hodnotia väčšinou ako zlé.

Aktivita v rámci kampane by mali byť zamerané na poukazovanie toho, že Rómovia nie sú homogénnou skupinou obyvateľstva a na prezentáciu pozitívnych príkladov. Keďže negatívne postoje sú najsilnejšie u tých mladých ľudí, ktorí žiadnych Rómov nepoznajú, je vysoko pravdepodobné, že ich postoje sú formované v procese socializácie a pod vplyvom médií.

1.3.2 Postoje k Maďarom, skúsenosti a vzťahy

Maďarská menšina je na Slovensku najpočetnejšou národnostnou menšinou. Postoje majoritnej populácie voči Maďarom sa vo výskumoch neukazujú natoľko negatívne, ako postoje k Rómom.

V našom výskume sme sa v súvislosti s maďarskou menšinou zamerali na dve otázky. Či v bezprostrednom okolí respondentov žijú nejakí príslušníci maďarskej národnosti a ako hodnotia vzťahy mladých ľudí z väčšinovej populácie a mladých ľudí patriacich k tejto národnostnej menšine.

V porovnaní s Rómami sa ukázalo, že oveľa menej mladých respondentov žije s príslušníkmi maďarskej menšiny

v bezprostrednom okolí. Len 30,7 % respondentov odpovedalo, že Maďari žijú v ich okolí a 11,5 % sa k tejto otázke nevedelo vyjadriť. To súvisí s dvoma dôvodmi. Maďari na Slovensku žijú na homogénnejšom území ako Rómovia a zároveň sú menej "viditeľnou" skupinou obyvateľstva.

Opäť sa ukázalo, že ak respondenti žijú v bezprostrednej blízkosti s niekým, kto patrí k nejakej národnostnej menšine, oveľa častejšie súhlasí s tým, že na Slovensku sú ľudia znevýhodňovaní na základe ich etnickej príslušnosti (pozri tabuľku 2).

Tabuľka 2. Myslíte si, že na Slovensku sú ľudia znevýhodňovaní alebo diskriminovaní na základe ich odlišného rasového pôvodu alebo etnickej príslušnosti?

	veľmi často	pomerne často	pomerne zriedka	veľmi zriedka	vôbec nikdy	nevie
Maďari žijú v bezprostrednom okolí	20,0 %	41,1 %	21,1 %	7,4 %	5,8 %	4,7 %
Maďari nežijú v bezprostrednom okolí	15,2 %	34,4 %	23,0 %	12,8 %	9,6 %	5,0 %

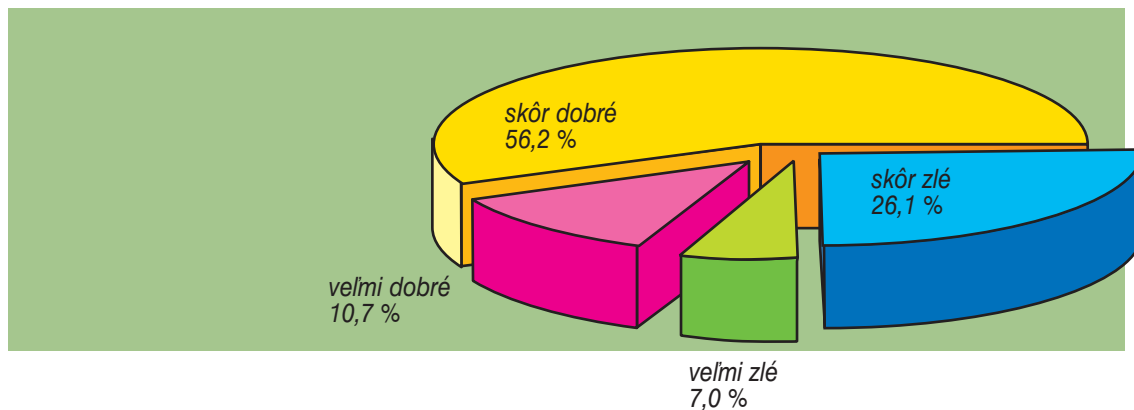

Vzájomné vzťahy sú vnímané oveľa pozitívnejšie ako v prípade Rómov (pozri graf 5). Ako veľmi dobré alebo skôr dobré ich hodnotí takmer 70 % mladých respondentov. Tu treba brať do úvahy aj momentálny spoločenský kontext, v ktorom bol realizovaný terénny zber údajov. Ten prebiehal v čase, kedy na

Slovensku boli v médiách prezentované pomerne vyhrotené vzájomné slovensko-maďarské vzťahy. Dá sa preto predpokladať, že v inom časovom období by bolo hodnotenie vzájomných vzťahov o čosi pozitívnejšie.

1. Rozmanitosť a znevýhodnenie

Graf 6.
Vzťahy
mladých ľudí
z majority
a mladých Maďarov

Hodnotenie vzťahov mladými respondentmi sa tiež odvíja od toho, či Maďari žijú v ich bezprostrednom okolí. Vyše 60 % tých, ktorí odpovedali, že vzťahy medzi mladými ľuďmi z majority a mladými Maďarmi sú veľmi dobré, boli práve respondenti, ktorí s Maďarmi žijú v bezprostrednom kontakte. Na druhej strane takmer 60 % z tých, ktorí hodnotia vzťahy ako veľmi zlé, sú respondenti, ktorí s Maďarmi nežijú. Toto je opäť veľmi dôležité zistenie, ktoré poukazuje na mnohé predsudky a stereotypy voči vzájomnému spolužitiu Slovákov a Maďarov.

Veľmi pozitívne hodnotili vzájomné vzťahy samotní príslušníci maďarskej menšiny. Takmer 85 % z nich uviedlo, že vzťahy sú veľmi dobré alebo skôr dobré. V prípade slovenskej národnosti to bolo 65,6 %.

Na hodnotenie vzájomných vzťahov nijako neovplyvňujú demografické charakteristiky ako vek, pohlavie, veľkosť sídla, vierovyznanie ani dosiahnuté vzdelanie. Jediný demografický znak, ktorý sa ukázal ako štatisticky významný, bol podľa očakávania kraj, keďže najlepšie hodnotené vzťahy boli v krajoch, kde príslušníci maďarskej národnosti žijú.

Vzťahy medzi majoritnou populáciou a príslušníkmi maďarskej menšiny sú vnímané ako oveľa pozitívnejšie než v prípade vzťahov s Rómami. Zároveň platí, že vzťahy sú hodnotené oveľa lepšie tam, kde respondenti žijú s Maďarmi v bezprostrednej blízkosti (na ulici, sídlisku, dedine). To poukazuje na pretrvávajúce predsudky o negatívnych interetnických vzťahoch medzi majoritou a maďarskou menšinou na Slovensku.

1.3.3 Postoje k ľuďom s odlišnou sexuálnou orientáciou

Problematika odlišnej sexuálnej orientácie je na Slovensku ešte stále pomerne tabuizovanou témou. Táto téma takmer vôbec nie je verejne diskutovaná a ide v podstate o najkontroverznejšiu tému spomedzi všetkých oblastí znevýhodnenia a diskriminácie. Spoločnosť je značne roztriešená v názoroch na práva gayov a lesbičiek, pretože ich spolužitie narúša tradičný model usporiadania spoločnosti a najmä rodiny. Dalo by sa predpokladať, že u mladých ľuďov bude vo **vyššej miere prevládať** tolerancia ku gayom a lesbičkám ako v prípade starších ľudí. Výskumy realizované v tejto oblasti tento fakt podporujú⁷.

V našom výskume sa ukázalo, že mladí ľudia majú k tejto téme pomerne nejednoznačné názory a postoje, ktoré vyplývajú pravdepodobne z vysokej neinformovanosti. Už na začiatku tejto výskumnej správy bolo poukazované na to, že práve v prípade odlišnej sexuálnej orientácie sa respondenti najčastejšie nevedia vyjadriť, či ide o skupinu, ktorá je znevýhodňovaná a diskriminovaná.

Veľmi podobne sa to ukázalo aj v prípade otázky, či mladí respondenti poznajú vo svojom okolí niekoho, kto je gay alebo lesbička.

Takmer polovica respondentov (47 %) sa vyjadrila, že nevedia, či v ich bezprostrednom okolí žijú ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou. Toto číslo sa ukázalo ako významne vyššie v porovnaní s **ostatnými** menšinami, kde respondenti oveľa častejšie vedeli povedať, či daná skupina obyvateľstva v ich okolí žije. Ide o dôležité zistenie, pretože poukazuje jednak na to, že **táto téma je stále na Slovensku tabuizovaná** a mladí ľudia nemajú o nej dostatočné informácie, na druhej strane hovorí o tom, že samotní gayovia a lesbičky sa k svojej odlišnej sexuálnej orientácii veľmi často nehlásia, a preto o nich mladí ľudia nevedia. **To svedčí viac o negatívnom nastavení spoločnosti ako o charakteristikách samotných gayov a lesbičiek. O predsudkoch a negatívnych postojoch to hovorí viac, ako samotné odmietavé vyjadrenia.**

Pri spracovávaní výsledkov sme predpokladali, že tento fakt bude súvisieť predovšetkým s vekom respondentov. Je totiž možné predpokladať, že mladí gayovia a lesbičky prichádzajú so svojim „coming-outom“ až vo vyššom veku, takže by najviac ľudí, ktorí poznajú vo svojom okolí nejakého gayu alebo lesbičku, malo byť vo vekovej hranici 22 - 26 rokov. Táto hypotéza sa však nepotvrdila.

Ako významný faktor sa skôr ukázalo najvyššie ukončené vzdelanie respondentov a typ v súčasnosti navštevovanej školy. Žiaci základných škôl a ľudia s neukončeným základným vzdelaním najčastejšie nevedeli odpovedať na otázku, či v ich okolí žijú ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou. Najlepšie informovaní boli študenti gymnázií, ktorí najmenej často uvádzali variant „neviem“.

Ostatné zistenia z výskumu vyvolávajú mierny optimizmus. Ukazuje sa totiž, že ak mladí ľudia poznajú vo svojom okolí ľudí s odlišnou sexuálnou orientáciou, sú oveľa citlivejší na ich diskrimináciu a postoje k nim sú pozitívnejšie.

Vo výskume sa totiž ukázalo, že tí, ktorí žijú s homosexuálmi v bezprostrednom okolí, významne častejšie hovoria o tom, že je táto skupina ľudí znevýhodňovaná a diskriminovaná. Najčastejšie diskrimináciu a znevýhodnenie popierajú práve tí, ktorí tvrdia, že nevedia, či v ich okolí žijú ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou. Ľudia, ktorí poznajú zo svojho okolia nejakého gayu alebo lesbičku, zároveň v 70 percentách prípadov aj poznajú niekoho diskriminovaného vo svojom okolí, čo indikuje zvýšenú citlivosť na problematiku znevýhodnenia a diskriminácie. Títo ľudia majú aj tolerantnejšie postoje voči sexuálnej odlišnosti.

V porovnaní s postojmi voči Rómom sa ukazujú postoje mladých ľudí voči ľuďom s odlišnou sexuálnou orientáciou ako tolerantnejšie. Kým takmer 83 % respondentov tvrdilo, že Rómovia sa nechcú prispôbiť podmienkam majority, negatívne vnímanie homosexuality bolo zaznamenané u 40 % respondentov. Ostatných takmer 60 % tvrdilo,

⁷ Dubaj, Š.: *Postoj bratislavskej verejnosti k problematike homosexuality (Diplomová práca)*, Bratislava 1995, Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta.

⁸ *Proces uvedomenia si svojej sexuálnej identity a oznámenie tejto identity svojmu okoliu*

1. Rozmanitosť a znevýhodnenie

že im nevadia páry rovnakého pohlavia, pretože homosexualita je prirodzená. Podobne ako pri iných znevýhodnených skupinách aj tu platí, že tolerantnejšie postoje sa prejavujú predovšetkým u tých, ktorí poznajú zo svojho okolia gayov alebo lesbičky.

Tí, ktorí tvrdili, že homosexuálne páry im nevadia, zároveň častejšie označovali, že:

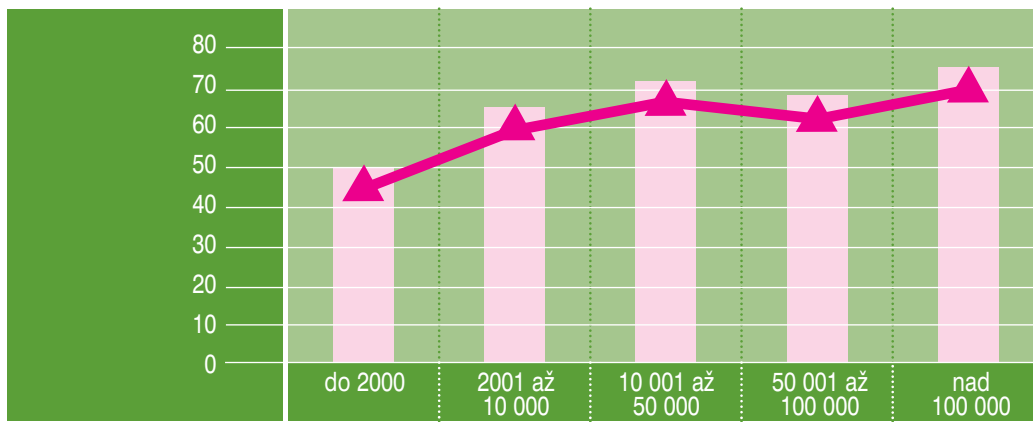
- ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou sú na Slovensku znevýhodnení a diskriminovaní,
- boli sami svedkami porušenia ľudských práv,
- poznajú vo svojom okolí niekoho, kto je diskriminovaný,
- vyjadrovali tolerantné postoje aj voči ľuďom s iným vierovyznaním a voči utečencom (Rómom nie - opäť sa potvrdzuje výrazný protirómsky predsudok),
- lepšie sa orientujú v problematike ľudských práv.

Demografické znaky, ktoré súvisia s vnímaním homosexuality, sú predovšetkým pohlavie a vzdelanie. Zároveň je to úplne prvá oblasť znevýhodnenia, kde sa ukázalo byť pohlavie respondentov diferencujúcim faktorom. Výsledky poukazujú na to, že páry rovnakého pohlavia nevadia 55,8 % mužov, kým až 63,8 % žien. Ženy sa tak v tomto prípade ukázali ako tolerantnejšie voči odlišnej sexuálnej orientácii ako muži.

Čo sa týka vierovyznania, tak je zaujímavé poznamenať, že vo všetkých kategóriách konfesijnej príslušnosti prevažovali pozitívne názory nad negatívnymi, okrem gréckokatolíckeho vierovyznania, kde negatívny postoj prevažoval nad pozitívnym. Tieto rozdiely sa však neukázali ako štatisticky významné. Sú tu uvádzané len pre zaujímavosť.

Jednoznačne sa pozitívna súvislosť objavila medzi postojmi k homosexualite a veľkosťou trvalého bydliska. Jednoznačne totiž vyplýva, že čím je obec/mesto väčšie, tým sú názory voči homosexualite tolerantnejšie.

Graf 7
*Postoje k homosexuálom:
Homosexualita je
prirodzená.
Nevadia mi páry
rovnakého pohlavia*

Odpovede respondentov sa odlišovali aj v jednotlivých krajoch. Väčšina krajov sa pohybovala okolo priemerných hodnôt, pričom dva kraje sa výraznejšie odlišovali - Bratislavský

a Banskobystrický kraj, v ktorých respondenti vyjadrovali väčšiu toleranciu. Na druhom konci boli Trnavský a Prešovský kraj, kde sa ukázali respondenti ako „najhomofóbnejší“.

Na otázku, aké vzťahy majú podľa respondentov mladí ľudia z väčšinou populácie s mladými ľuďmi s odlišnou sexuálnou orientáciou, odpovedalo takmer 70 % respondentov, že vzťahy sú dobré alebo skôr dobré. Tí, čo si mysleli, že vzťahy sú skôr zlé alebo zlé, oveľa častejšie tvrdili, že homosexualita je znevýhodňujúcim činiteľom. To znamená, že ak hodnotili vzájomné vzťahy, tak vychádzali skôr z toho, ako sa spoločnosť stavia k sexuálnej odlišnosti a na základe toho konštatujú, že vzájomné vzťahy sú skôr zlé alebo veľmi zlé.

Tak ako vo všetkých oblastiach znevýhodnenia, aj v prípade odlišnej sexuálnej orientácie do hodnotenia vzájomných vzťahov vstupuje to, či mladí ľudia sami poznajú vo svojom okolí niekoho, kto je gay alebo lesbička. Ak niekoho takého poznajú, majú tendenciu vzťahy hodnotiť oveľa pozitívnejšie ako tí, ktorí vo svojom okolí nepoznajú žiadneho gaya alebo lesbičku.

Hodnotenie vzájomných vzťahov je výrazne ovplyvnené vekom respondentov. **Čím boli respondenti starší, tým častejšie hodnotili vzájomné vzťahy ako skôr dobré alebo veľmi dobré.**

Mladí ľudia majú k tejto téme pomerne nejednoznačné názory a postoje. Pomerne vysoké percento mladých ľudí nevedelo jednoznačne povedať, či v ich okolí žijú nejakí ľudia s odlišnou sexuálnou orientáciou. Ide o dôležité zistenie, pretože poukazuje jednak na to, že táto téma je stále na Slovensku tabuizovaná a mladí ľudia nemajú o nej dostatočné informácie, na druhej strane hovorí o tom, že samotní gayovia a lesbičky sa k svojej odlišnej sexuálnej orientácii veľmi často nehlásia, a preto o nich mladí ľudia nevedia. **To svedčí viac o negatívnom nastavení spoločnosti ako o charakteristikách samotných gayov a lesbičiek.**

Na druhej strane sa ukázalo, že ak mladí ľudia poznajú vo svojom okolí ľudí s odlišnou sexuálnou orientáciou, sú oveľa citlivejší na ich diskrimináciu a postoje k nim sú pozitívnejšie. V porovnaní s postojmi voči Rómom sa ukazujú postoje mladých ľudí voči ľuďom s odlišnou sexuálnou orientáciou ako tolerantnejšie. Pozitívnejšie postoje voči homosexuálom majú ženy, ľudia s vyšším vzdelaním a tí, ktorí žijú vo väčších mestách. Tak ako vo všetkých oblastiach znevýhodnenia, aj v prípade odlišnej sexuálnej orientácie do hodnotenia vzájomných vzťahov vstupuje to, či mladí ľudia sami poznajú vo svojom okolí niekoho, kto je gay alebo lesbička. Ak niekoho takého poznajú, majú tendenciu vzťahy hodnotiť oveľa pozitívnejšie ako tí, ktorí vo svojom okolí nepoznajú žiadneho gaya alebo lesbičku.

1. Rozmanitosť a znevýhodnenie

1.3.4 Postoje k utečencom a moslimom

Problematika migrácie začala byť po našom vstupe do Európskej únie aktuálnou témou. Slovensko sa pomaly začína meniť z tranzitívnej krajiny na cieľovú krajinu migrácie. Napriek tomu, že počet cudzincov a imigrantov je na Slovensku stále nízky, je možné očakávať, že ich počet bude narastať. Slovensko ako pomerne tradičná a „uzavretá“ spoločnosť, ktorá nemá skúsenosti s odlišnými kultúrami, sa bude musieť určitým spôsobom vysporiadať so zmenenou situáciou. To, či sa migrantom podarí integrovať sa do našej spoločnosti, do veľkej miery závisí od toho, nakoľko im to spoločnosť samotná umožní. Postoje majority voči utečencom a iným migrantom môžu tento proces uľahčiť alebo skomplikovať. Preto sme sa rozhodli vo výskume zisťovať aj postoje mladých ľudí k utečencom a ľuďom s iným vierovyznaním ako kresťanským. V tomto prípade sme do postojových výrokov zakomponovali postoje k moslimom, pretože ide o ľudí, ktorí sú momentálne vo svete vnímaní v úzkej súvislosti s terorizmom a mnohí preto sami čelia nepriateľským postojom a znevýhodneniu zo strany spoločnosti, v ktorej žijú.

Predsudky voči migrantom sme sa snažili odhaliť na základe dvoch výrokov, z ktorých si mali respondenti vybrať jeden, s ktorým sa dokázali viac stotožniť:

- A) **Utečenci sú ľudia, ktorí pochádzajú z krajín s nedemokratickými režimami, a preto by sme im mali umožniť, aby na Slovensku našli dôstojný život.**
- B) **Utečenci sú potenciálnou hrozbou pre našu krajinu. Nemali by sme im vytvárať podmienky na to, aby sa tu mohli usadiť.**

Problematika migrácie je veľmi komplexná a imigranti na Slovensku nie sú len utečenci z krajín s nedemokratickými režimami. Ide teda určite o isté zjednodušenie celej problematiky. Cieľom výskumu však nebolo podrobne a do hĺbky rozobrať túto problematiku, ale skôr priniesť základné informácie

o postojoch mladých ľudí k rôznym skupinám a identifikovanie predsudkov.

Vo výskume sa ukázali postoje k utečencom ako najtolerantnejšie spomedzi postojov k všetkým ostatným skupinám. Vyše 70 % mladých ľudí sa vyjadrilo, že by sme mali utečencom umožniť, aby našli na Slovensku dôstojný život. To je pomerne prekvapivé zistenie, pretože v médiách sú často prezentované odmietavé postoje verejnosti voči utečencom a azyľantom. Na Slovensku zatiaľ neexistuje výskum, ktorý by sledoval celkové postoje verejnosti k utečencom, nie je možné teda porovnať tieto postoje s postojmi mladých ľudí.

Na druhej strane to treba vnímať tak, že **tretina respondentov uviedla, že utečenci sú hrozbou pre našu krajinu**. Výrok bol zámerne formulovaný pomerne extrémne, aby sme identifikovali vyslovene hostilné postoje mladých ľudí. Z tohto pohľadu sa javí 30 % ako vysoké číslo.

Preto je zaujímavé vedieť, ako sa jednotlivé kategórie respondentov vyjadrovali o daných výrokoch. Opäť sa ukázalo, že **pozitívnejšie postoje majú ženy**, aj keď ten rozdiel nie je veľmi vysoký.

Dôležité pre navrhovanie aktivít na zvyšovanie tolerancie u mladých ľudí je zistenie, že absolútne najmenej tolerantní sa ukazujú študenti a absolventi stredných odborných učilíšť bez maturity. Najtolerantnejší sú zas študenti gymnázií a vysokých škôl.

Podobne ako v prípade odlišnej sexuálnej orientácie, aj v prípade postojov k utečencom súvisí miera tolerancie najmä od veľkosti bydliska, kde mladí ľudia žijú. Čím väčšie sídlo, kde respondenti žijú, tým sú postoje tolerantnejšie.

V prípade postojov k ľuďom s odlišným vierovyznaním sme sa orientovali predovšetkým na moslimov, aby sme ponúkli respondentom veľmi konkrétny postoj. Skúsenosti z rôznych

výskumov ukazujú, že čím konkrétnejšie a užšie je postavený postojevý výrok, tým jednoduchšie vedia respondenti formulovať odpoveď.

A) Je dobré, ak u nás žijú ľudia s odlišným vierovyznaním, napríklad moslimovia. Naše kultúry sa môžu vzájomne obohacovať.

B) Islam je v rozpore s hodnotami, ktoré vyznáva naša spoločnosť. Moslimovia by nemali žiť v krajinách, ktoré sú tradične kresťanské.

Tu sa ukázali postoje viacerých mladých ľudí ako vyhranenejšie. 58,1 % mladých ľudí súhlasilo s výrokom A, kým 40,1 % s výrokom B.

Opäť boli tolerantnejšie ženy a študenti alebo absolventi gymnázií a vysokých škôl.

Na rozdiel od utečencov sme nezistili žiadnu súvislosť medzi veľkosťou bydliska a krajom, v ktorom respondenti žijú.

Mladí ľudia, ktorí vítajú obohacovanie kultúr aj prostredníctvom ľudí s odlišným vierovyznaním, sú prevažne mladí ľudia, ktorí sa prejavujú ako tolerantnejší a informovanejší aj v ďalších oblastiach:

- poznajú základné ľudskoprávne dokumenty a vyjadrujú spokojnosť s tým, ako sa u nich v škole vyučujú ľudské práva,

- majú veľmi tolerantný postoj k utečencom aj k ľuďom s odlišnou sexuálnou orientáciou,
- sú ochotní verejne sa zastať tých, ktorých práva sú porušované,
- myslia si, že rôzne skupiny ľudí sú na Slovensku veľmi často alebo pomerne často diskriminované (ľudia, ktorí majú odlišný etnický pôvod, sexuálnu orientáciu, sú cudzej štátnej príslušnosti atď.).

Vo výskume sa ukázali postoje k utečencom ako najtolerantnejšie spomedzi postojov k všetkým ostatným skupinám. Vyše 70 % mladých ľudí sa vyjadrilo, že by sme mali utečencom umožniť, aby našli na Slovensku dôstojný život

Dôležité pre navrhovanie aktivít na zvyšovanie tolerance u mladých ľudí je zistenie, že absolútne najmenej tolerantní sa ukazujú študenti a absolventi stredných odborných učilíšť bez maturity. Najtolerantnejší sú zas študenti gymnázií a vysokých škôl.

Postoje k moslimom sú negatívnejšie ako postoje k utečencom. Takmer polovica respondentov tvrdí, že islam je v rozpore s hodnotami, ktoré vyznáva naša krajina. Vzdelanie a veľkosť sídla sa aj tu ukazujú ako faktor vyššej tolerance.

1.4 Osobná skúsenosť so znevýhodnením a diskrimináciou

Pomerne málo respondentov uviedlo, že boli niekedy v živote aj oni sami napadnutí (slovne alebo fyzicky) kvôli nejakej svojej odlišnosti. Najčastejšie sa vyjadrovali, že boli napadnutí kvôli svojim názorom (pozri tabuľka 3) a kvôli výzoru (oblečeniu, účesu atď.).

Všeobecne platí, že mladí ľudia, ktorí boli z nejakého z uvedených dôvodov slovne alebo fyzicky napadnutí, oveľa citlivejšie vnímajú znevýhodnenie a diskrimináciu rôznych

skupín, a to aj v prípade, že sami boli napadnutí z iného dôvodu. Teda zjednodušene povedané, tí, čo boli napríklad napadnutí kvôli etnickej príslušnosti, si myslia, že na Slovensku dochádza k diskriminácii zdravotne postihnutých, žien, cudzích štátnych príslušníkov a podobne. To platí aj pre ľudí, ktorí sami nepatria k niektorej zo znevýhodnených skupín, ale majú medzi týmito menšinami priateľov.

1. Rozmanitosť a znevýhodnenie

Tabuľka 3:

Boli ste vy osobne niekedy slovne alebo fyzicky napadnutí/á kvôli:

	áno	nie	neodpovedal
vašej farbe pleti	3,5	94,9	1,7
kvôli tomu, že máte medzi rôznymi menšinami priateľov	7,3	89,9	2,8
vašej etnickej príslušnosti	3,8	93,0	3,2
vášmu vierovyznaniu	5,1	92,8	2,1
vaším názorom	28,3	68,9	2,8
vášmu oblečeniu, účesu, atď.	17,6	78,5	3,9

Je veľmi zaujímavé vedieť, akí sú mladí ľudia, ktorí boli niekedy slovne alebo fyzicky napadnutí kvôli vlastným názorom. Ukazuje sa, že ide o pomerne aktívnych mladých ľudí, ktorí sú zároveň citliví na diskrimináciu a vzťahy s rôznymi skupinami obyvateľstva (myslia si, že tieto skupiny sú na Slovensku diskriminované, myslia si, že Rómovia žijú v zlých podmienkach, lebo nemajú veľa možností sami tie podmienky zlepšiť a pod.)

Najčastejšie odpovedali, že boli napadnutí ľudia, ktorí:

- neboli spokojní s výučbou o ľudských právach na škole, ktorú navštevovali alebo navštevujú,
- boli niekedy svedkami porušenia ľudských práv mladých ľudí,
- aktívni členovia mládežníckych a cirkevných organizácií,
- tí, ktorí sa aktívne zapájajú do života spoločnosti (píšu sťažnosti na školskú radu alebo akademický senát, kontaktujú miestne alebo obecné zastupiteľstvo a pod.),
- tí, ktorí organizujú voľnočasové aktivity pre mladých ľudí.

Pomerne málo respondentov uviedlo, že boli niekedy v živote aj oni sami napadnutí (slovne alebo fyzicky) kvôli nejakej svojej odlišnosti. Všeobecne platí, že mladí ľudia, ktorí boli z nejakého z uvedených dôvodov slovne alebo fyzicky napadnutí, oveľa citlivejšie vnímajú znevýhodnenie a diskrimináciu rôznych skupín, a to aj v prípade, že sami boli napadnutí z iného dôvodu. Najčastejšie bývajú mladí ľudia napadnutí kvôli odlišným názorom a kvôli svojmu oblečeniu.

2. Ľudské práva

Jedným z cieľov kampane je zvýšiť záujem mládežníckych organizácií a neorganizovanej mládeže o rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd. Na to, aby boli aktivity správne zacielené a efektívne realizované, je potrebné vedieť, ako vnímajú mladí ľudia dodržiavanie ľudských práv na Slovensku, čo o nich vedia, ako hodnotia výučbu o ľudských právach a aj to, ako by samotní mladí ľudia boli ochotní participovať alebo aktívne sa zapojiť do zabraňovania nedodržiavaniu ľudských práv.

Problematika ľudských práv je veľmi komplexná a zložitá a vo výskume, ktorý bol zameraný na tri takto komplikované témy (rozmanitosť, ľudské práva a participácia), nebol priestor na úplne podrobné skúmanie problematiky dodržiavania ľudských práv z pohľadu mladých ľudí.

Na Slovensku bolo realizovaných viacero výskumov⁹, ktoré boli zamerané na to, ako vnímajú dodržiavanie ľudských práv na Slovensku mladí ľudia. Tieto výskumy prinášajú informácie o tom, že od roku 1996 neustále pretrváva a dokonca sa zhoršuje informovanosť mladých ľudí o tom, čo ľudské práva sú a či sa na Slovensku dodržiavajú¹⁰. Čím vyššie vzdelanie mladí ľudia dosahujú, tým sú kritickejší voči tomu, ako sú uplatňované ľudské práva na Slovensku:

Názor, že v našom štáte sa v dostatočnej miere uplatňujú všeobecné ľudské práva a vytvára sa priestor pre ich propagáciu a výchovu, pripúšťajú najčastejšie respondenti vo veku 18 - 22 rokov, zatiaľ čo staršie vekové kategórie sú v tomto smere skeptickejšie. Sú to predovšetkým mladí ľudia vo veku 23 - 26 rokov, ktorí až v 40,5 % uvádzajú, že sa u nás všeobecné ľudské práva nedodržiavajú a je vytvorený nedostatočný priestor pre výchovu v ich duchu. Uvedenú skutočnosť podporujú aj výsledky vo vzťahu k typu navštevovanej školy. Zatiaľ čo u respondentov stredných odborných škôl dominuje neujasnenosť názoru, skúmaní mladí ľudia navštevujúci gymnáziá a vysoké školy sú v problematike značne skeptickí.¹¹

Aby boli rôzne aktivity zamerané na zvyšovanie tolerance mladých ľudí voči odlišným kultúram a menšinám, je potrebné, aby títo mladí ľudia boli oboznámení s právami týchto menšín a boli ochotní ich akceptovať, prípadne sami aktívne ochraňovať ich dodržiavanie.

Preto boli otázky vo výskume zamerané na tieto oblasti:

- informovanosť mladých ľudí,
- spokojnosť s výučbou o ľudských právach v školskom systéme,
- skúsenosti s nedodržiavaním ľudských práv,
- ochota aktívne prispieť k dodržiavaniu ľudských práv.

2.1 Informovanosť mladých ľudí

Informovanosť mladých ľudí sme sledovali otázkami, či respondenti poznajú nejaké organizácie, ktoré pomáhajú ľuďom, ktorých práva sú porušované, a či poznajú základný dokument, ktorý sa komplexne venuje právam dieťaťa. Išlo o otvorené otázky, teda respondenti nedostali varianty odpovedí, z ktorých si mali vybrať, ale mali spontánne na otázku odpovedať.

Na otázku, ktoré organizácie pomáhajú ľuďom, ktorých práva sú porušené, odpovedala len niečo viac ako polovica respondentov (53 %), čo svedčí o pomerne nízkej informovanosti mladých ľudí. Asi tretina tých, ktorí na túto otázku odpovedali,

uvádzali viac ako jednu organizáciu. Väčšina organizácií bola uvedená správne.

Najčastejšie uvádzané medzinárodné organizácie boli rôzne organizácie, ktoré spadajú pod OSN, predovšetkým **UNICEF** a **UNHCR**.

Najznámejšou mimovládnu medzinárodnou organizáciou bola **Amnesty International**.

Zo slovenských verejných inštitúcií, ktoré sú oficiálne zriadené na pomoc ľuďom, ktorých práva sú porušované, je najvýznamnejšou organizáciou **Slovenské národné stredisko pre**

⁹ www.vyskumladeze.sk

¹⁰ Bieliková, M.: Sociálno-politická problematika mládeže v SR, ÚIPS, október 2005, prístupné na: <http://www.vyskumladeze.sk/index.php?option=content&task=view&id=70> (14.11.2006)

¹¹ Bieliková, M.: Sociálno-politická problematika mládeže v SR, ÚIPS, október 2005, s. 38: prístupné na: <http://www.vyskumladeze.sk/index.php?option=content&task=view&id=70> (14.11.2006)

ľudské práva, ktorého úlohy sú zadané priamo zákonom o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon):

Stredisko predovšetkým:

- monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania podľa osobitného zákona,
- zhromažďuje a na požiadanie poskytuje informácie o rasizme, xenofóbii a antisemitizme v Slovenskej republike,
- uskutočňuje výskumy a prieskumy na poskytovanie údajov v oblasti ľudských práv, zhromažďuje a šíri informácie v tejto oblasti,
- zabezpečuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a prejavov intolerancie,
- poskytuje služby v oblasti ľudských práv¹².

Je alarmujúce, že takto dôležitú organizáciu uviedli vo svojich odpovediach len dvaja respondenti.

Stredisko by sa vo svojich aktivitách malo zamerať aj na prezentáciu vlastných aktivít a na zviditeľnenie svojej činnosti, pretože by malo slúžiť ako veľmi dôležitý kontaktný bod aj pre mladých ľudí, ktorých práva sú porušované. Je zrejmé, že na Slovensku dochádza k porušovaniu ľudských práv veľmi často

v prípade marginalizovaných skupín, ktoré čelia často sociálnemu vylúčeniu. Tie sa obvykle dostávajú k informáciám ešte zriedkavejšie ako majoritná populácia.

Respondenti v našom výskume častejšie uvádzali inštitút **ombudsmana**, ktorý bol zároveň najznámejšou verejnou inštitúciou (označilo ho 91 respondentov, čo tvorí necelých 8 % všetkých respondentov).

Pomerne známe sú však rôzne mimovládne organizácie pôsobiace na Slovensku v oblasti ochrany ľudských práv. Najčastejšie boli označované organizácie ako **Ľudia proti rasizmu**, **Človek v ohrození**, **Slovenský helsinský výbor** a iné.

Druhou otázkou, ktorou sme chceli identifikovať znalosti respondentov v oblasti ľudských práv, bola otázka, či poznajú **základný dokument, ktorý sa komplexne venuje právam dieťaťa**.

Na túto otázku neodpovedalo vyše 75,2 % respondentov. Z tých, ktorí odpovedali, len niečo vyše polovica (52 %) uviedlo správnu odpoveď, teda že ide o Deklaráciu práv dieťaťa. Správnu odpoveď uvádzali predovšetkým mladí ľudia vo vyšších vekových kategóriách (22 - 26 rokov), ktorí mali vysokoškolské vzdelanie alebo aspoň maturitu, skôr ženy ako muži a respondenti, ktorí vyjadrovali všeobecne tolerantnejšie postoje k rôznym menšinám.

Mladí ľudia majú pomerne málo informácií o tom, aké organizácie na Slovensku a vo svete fungujú na ochranu ľudských práv a pomoc ľuďom, ktorých práva nie sú dodržiavané. Len o málo viac ako polovica respondentov na túto otázku odpovedala. Zaujímavé je, že respondenti oveľa častejšie uvádzali buď zahraničné organizácie, ktoré patria pod Organizáciu spojených národov, alebo domáce mimovládne organizácie. Zo štátnych organizácií, ktoré sa venujú ľudským právam, najčastejšie poznali respondenti inštitút ombudsmana

¹² Zákon 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)

2. Ľudské práva

2.2 Spokojnosť s výučbou o ľudských právach

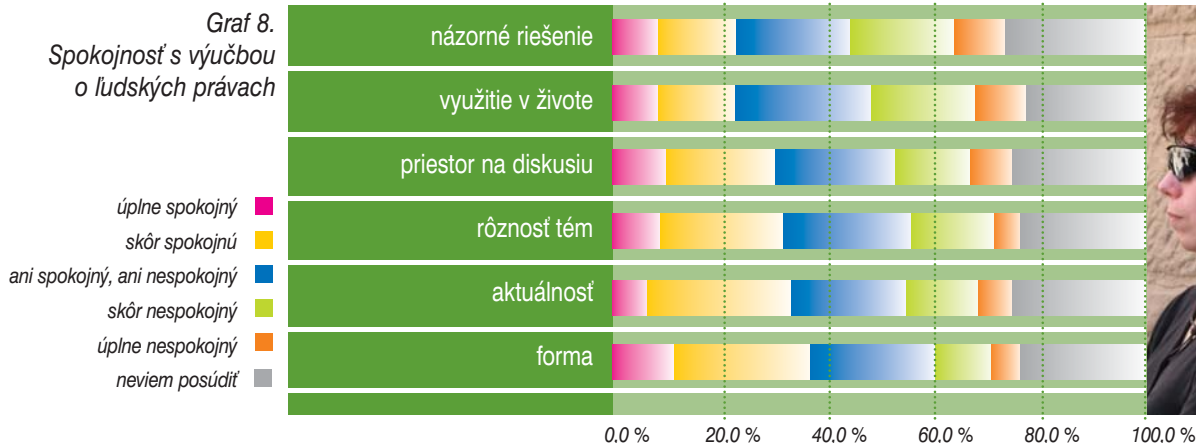
Ako vidno z predchádzajúcej časti, vedomosti mladých ľudí o ľudských právach sú do veľkej miery nedostačujúce. Na základe dvoch vedomostných otázok sa nedá poukazovať na vzdelanosť mladých ľudí v tejto oblasti, minimálne to však indikuje istý stav. To, že väčšina respondentov vôbec neodpovedala na uvedenú otázku, svedčí jednak o pomerne slabej informovanosti o oblasti dodržiavania ľudských práv, jednak aj o určitom nezaujme mladých ľudí sa nad touto témou zamýšľať.

S tým, ako sú mladí ľudia informovaní o dodržiavaní ľudských práv, do veľkej miery súvisí aj súčasný vzdelávací systém a spôsob výučby o ľudských právach. Preto bol výskum parciálne zameraný aj na spokojnosť mladých ľudí s tým, ako prebieha výučba o ľudských právach.

Vo výskume sa ukázalo, že spokojnosť prevažuje nad nespokojnosťou a rozdiely v jednotlivých aspektoch výučby o ľudských právach sú len minimálne.

Vo všeobecnosti možno povedať, že **mladí ľudia nemajú výrazne vyhranený postoj k spôsobu, akým sa ľudské práva vyučujú**. Opäť podobne ako v prípade vedomostných otázok, pomerne veľa respondentov sa nevedelo k danej otázke vyjadriť (asi štvrtina v každom aspekte výučby o ľudských právach). Rovnako to bolo aj v prípade vyjadrenia, že výučbu o ľudských právach hodnotia neutrálne.

To do veľkej miery svedčí o istej ľahostajnosti mladých ľudí a nie veľkom záujme o problematiku ľudských práv a jej výučbu.

Malé rozdiely sa ukázali aj v spokojnosti s jednotlivými aspektmi výučby o ľudských právach.

Najväčšiu spokojnosť vyjadrovali respondenti k forme výučby a úrovni prednášok a besied (aktuálnosti a spôsobu realizácie), najväčšiu nespokojnosť zas s premietnutím teórie o ľud-

ských právach do praxe (využitie v bežnom živote) a s názorným riešením prípadného porušovania ľudských práv.

Z uvedeného vyplýva, že na našich školách prebieha výučba o ľudských právach pomerne klasickým a konzerva-

tívnym spôsobom, bez prepájania teórie na konkrétnu prax a bez názorných ukážok, čo respondenti aj vnímali pomerne negatívne.

Kurikulárna reforma, ktorá sa na Slovensku očakáva už niekoľko rokov, by mala zohľadňovať aj to, ako samotní mladí ľudia hodnotia metódy výučby.

Najčastejšie vyjadrovali nespokojnosť s jednotlivými aspektmi výchovy o ľudských právach respondenti v najvyššej vekovej kategórii (22 - 26 rokov).

Pomerne kritickí voči spôsobu, akým sú ľudské práva vyučované na súčasných školách, boli predovšetkým gymnazisti a vysokoškoláci.

Mladí ľudia nevedia jednoznačne zaujať stanovisko k tomu, ako sú spokojní s výučbou ľudských práv na škole. Vo výskume sa ukázalo, že spokojnosť prevažuje nad nespokojnosťou a rozdiely v jednotlivých aspektoch výučby o ľudských právach sú len minimálne.

Čo sa týka spokojnosti s jednotlivými formami výučby o ľudských právach, najčastejšie mladým ľuďom vo výučbe chýba prepojenie teórie a praxe, možnosť využiť poznatky v reálnom živote a priestor na diskusiu.

2.3 Skúsenosť s porušovaním ľudských práv

Jedným z najzaujímavejších zistení celého výskumu je, že mladí ľudia sú v mnohých prípadoch sami svedkami porušovania ľudských práv iných ľudí (pozri graf 9).

Viac ako 40 % respondentov uviedlo, že bývajú svedkami porušovania ľudských práv, aj keď k tomu nedochádza často.

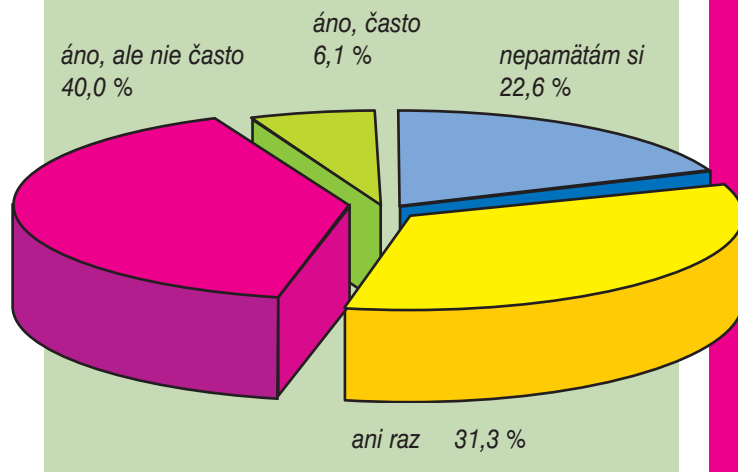
Takmer každý druhý respondent sa aspoň raz v živote stretol s porušovaním ľudských práv mladých ľudí.

To poukazuje na dve skutočnosti:

- diskriminácia a znevýhodnenie je pomerne rozšíreným javom,
- mladí ľudia vnímajú vo svojom okolí problematiku znevýhodnenia a diskriminácie citlivo.

Ak respondenti boli niekedy alebo často svedkami porušovania ľudských práv, oveľa častejšie sa vyjadrovali o tom, že niektoré skupiny na Slovensku sú znevýhodňované a diskriminované. Graf č. 10 nám zároveň ukazuje, pri akých typoch znevýhodnenia sa tieto odpovede vyskytovali najčastejšie. Ako vidno z grafu, tí, ktorí boli svedkami porušenia ľudských práv, najčastejšie priznávajú, že ľudia sú na Slovensku znevýhodnení predovšetkým na základe etnickej príslušnosti, zdravotného stavu, veku a pohlavia.

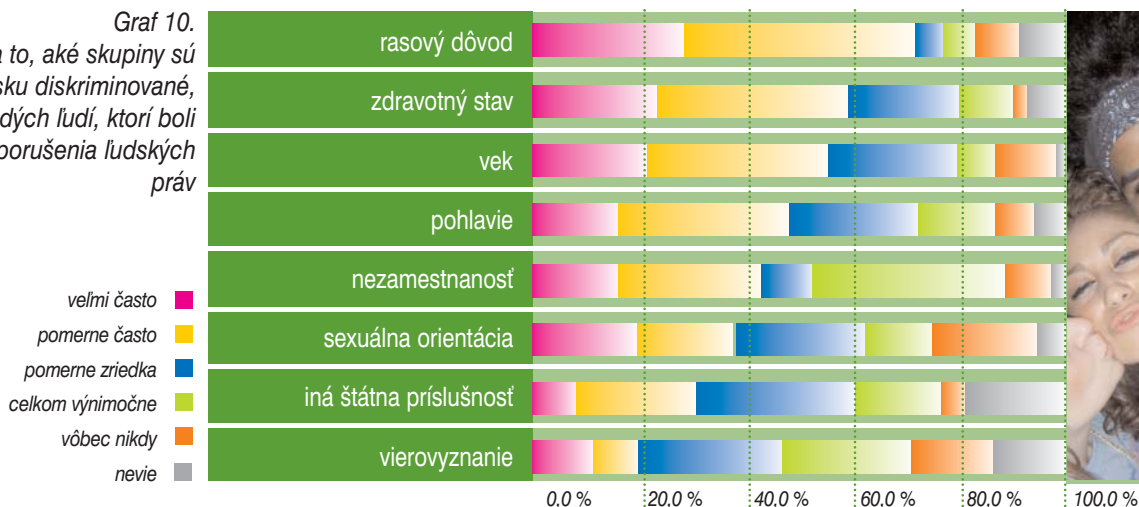
Boli ste niekedy svedkom porušovania ľudských práv mladých ľudí?

2. Ľudské práva

Graf 10.

Názory na to, aké skupiny sú na Slovensku diskriminované, podľa mladých ľudí, ktorí boli svedkami porušenia ľudských práv

Keďže sme vo výskume nesledovali konkrétne, porušením akých práv boli svedkami naši respondenti, táto súvislosť nám môže aspoň do istej miery ozrejniť, ako oni sami porušenie ľudských práv vnímajú a ktoré skupiny považujú oni sami za znevýhodnené a diskriminované.

Ak respondenti poznajú vo svojom okolí nejakých Rómov, ľudí s odlišnou sexuálnou orientáciou, prípadne zdravotne postihnutých, oveľa častejšie bývajú svedkami porušovania ľudských práv ako tí, ktorí v okolí takýchto skupín nežijú. Silné korelácie medzi týmito rôznymi premennými potvrdzujú už vyššie spomínanú hypotézu, že mladí ľudia sú pomerne citliví a vnímajú voči tomu, čo sa okolo nich deje. Mladí ľudia, ktorí bývajú svedkami porušovania práv, bývajú zároveň často napádaní kvôli tomu, že majú priateľov medzi menšinami alebo kvôli vlastným názorom.

S porušovaním ľudských práv sa stretávajú mladí ľudia bez ohľadu na ich vek, pohlavie, dosiahnuté vzdelanie alebo typ školy, ktorú momentálne navštevujú.

To, že mladí ľudia relatívne často deklarovali, že sa stretávajú osobne s porušovaním ľudských práv mladých ľudí v ich okolí, je možno vnímať pozitívne. **Otázne však je, nakoľko sú mladí ľudia sami schopní a ochotní riešiť vzniknutú situáciu, ak dôjde k porušovaniu ich vlastných práv alebo práv ľudí v ich okolí.**

Samotné vnímanie problému porušovania ľudských práv nemusí znamenať, že mladí ľudia sú aj sami tolerantní a ochotní urobiť niečo preto, aby k porušovaniu práv ich samých a iných nedochádzalo.

Z výskumu vyplýva, že mladí ľudia bývajú pomerne často svedkami porušovania ľudských práv. Takmer každý druhý respondent sa aspoň raz v živote stretol s porušovaním ľudských práv mladých ľudí

Ako vidno z grafu, tí, ktorí boli svedkami porušenia ľudských práv, najčastejšie priznávajú, že ľudia sú na Slovensku znevýhodnení predovšetkým na základe etnickej príslušnosti, zdravotného stavu, veku a pohlavia. Zároveň sú najčastejšie svedkami porušenia ľudských práv mladí ľudia, v ktorých okolí žijú príslušníci znevýhodnených skupín. To znamená, že mladí ľudia pomerne citlivo vnímajú znevýhodnenie jednotlivých skupín obyvateľstva a porušovanie ich práv. S porušovaním ľudských práv sa stretávajú mladí ľudia bez ohľadu na ich vek, pohlavie, dosiahnuté vzdelanie alebo typ školy, ktorú momentálne navštevujú.

2.4 ochota aktívne prispieť k dodržiavaniu ľudských práv

To, ako sú mladí ľudia pripravení aktívne konať v prípade porušovania ich vlastných práv, súvisí jednak s ich právnym vedomím a jednak aj s mierou dôvery a informovanosti o inštitúciách, ktoré na Slovensku pôsobia, aby pomohli ľuďom, ktorých práva nie sú dodržiavané.

Ústav informácií a prognóz školstva realizuje od roku 1996 longitudinálny výskum Sociálno-politická problematika mládeže v SR, v rámci ktorého skúmal aj to, aké je právne vedomie mladých ľudí na Slovensku. Tento výskum nemeral priamo úroveň právneho vedomia prostredníctvom metód, ktoré by dokázali objektívne odhaliť úroveň právneho vedomia mladých ľudí, bol zameraný skôr na subjektívne posúdenie svojho právneho vedomia respondentmi. Z výskumu vyplynulo, že právne vedomie mladých ľudí je na nízkej úrovni.

Viac ako polovica respondentov sa domnieva, že ich právne vedomie nie je postačujúce na to, aby dokázali vyriešiť bežný právny problém. Takmer každý piaty oslovený zaujal jednoznačne negatívne stanovisko a 41,1 % sa prikláňa skôr k negatívnemu postoj. Spokojných so svojím právnym vedomím bolo len 30,3 % mladých ľudí, pričom väčšina z nich

je opäť mierne nerozhodná, avšak nasmerovaná skôr k pozitívnemu hodnoteniu a len 4,2 % respondentov deklarovalo jednoznačný dostatok právnych vedomostí pre riešenie bežných problémov života¹³.

S právnym vedomím súvisí aj to, či mladí ľudia vedia v prípade porušenia ich práv, na koho je možné sa v tomto prípade obrátiť, a či sú ochotní to aj urobiť. Ako už bolo spomínané vyššie, rozhodovanie o tom, čo mladí ľudia urobia v prípade, že dôjde k porušeniu ich práv, súvisí nielen s právnym vedomím, ale aj s dôverou v jednotlivé inštitúcie. V našom výskume sa potvrdilo, že táto dôvera je pomerne nízka. Len niečo vyše 10 % mladých respondentov by sa obrátilo na niektorú z organizácií, ktoré sa venujú obrane ľudských práv a zastupovaniu obetí. Väčšina respondentov by sa spoliehala sama na seba alebo by poprosila o pomoc niekoho blízkeho (pozri tabuľku 4). To nepochybne súvisí aj s tým, že mladí ľudia majú veľmi málo informácií o organizáciách, ktoré na Slovensku pôsobia. Ak vôbec nejaké ľudskoprávne organizácie mladí ľudia poznajú, tak ide skôr o medzinárodné organizácie.

Tabuľka 4 - Na koho by ste sa obrátili v prípade, že by boli porušené vaše ľudské práva?

skúsil/a/ by som tú situáciu riešiť sám / sama	28,0 %
obrátil/a/ by som sa s tým na svoju rodinu alebo priateľov	37,0 %
požiadal/a/ by som o pomoc niekoho v škole / učiteľa, člena školskej samosprávy, člena školského / akademického senátu	4,8 %
obrátil/a/ by som sa na niektorú z organizácií, ktoré sa venujú obrane ľudských práv a zastupovaniu obetí	10,0 %
obrátil/a/ by som sa na súd	7,0 %
neurobil/a/ by som nič	2,5 %
neviem	9,4 %

¹³ Výsledky a odporúčania výskumu Sociálno-politická problematika mládeže v SR, prístupné na <http://www.vyskummladeze.sk/index.php?option=content&task=view&id=70>

2. Ľudské práva

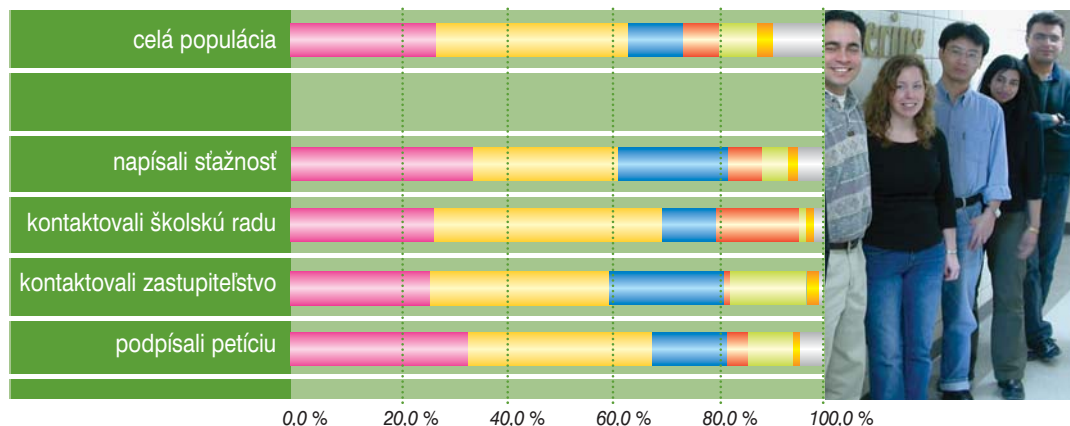
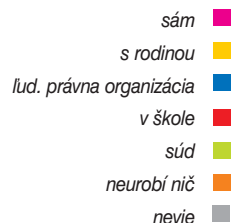
To, že riešenie vlastnej situácie nesúvisí len s dôverou v jednotlivé inštitúcie, sa potvrdilo aj pri sledovaní súvislosti medzi znalosťami respondentov a tým, ako by riešili porušenie ich vlastných práv. Tí, ktorí poznali nejakú organizáciu a vedeli pomenovať aj dokument, ktorý sa venuje právam dieťaťa, signifikantne častejšie odpovedali, že by sa obrátili so žiadosťou o pomoc na niektorú z ľudskoprávných organizácií alebo na súd, ako tí, ktorí tieto odpovede nepoznali.

Mladí ľudia, ktorí na uvedené otázky vôbec neodpovedali, alebo sa nevedeli vyjadriť, by situáciu skôr riešili sami alebo v kruhu rodiny a priateľov.

Zaujímavé je porovnanie celej populácie mladých ľudí s tými, ktorí sa už niekedy v minulosti snažili nejakým spôsobom ovplyvniť dianie v ich okolí (pozri graf 11). Napriek tomu, že aj u ľudí, ktorí už niekedy podpísali petíciu, napísali sťažnosť, kontaktovali obecné /mestské zastupiteľstvo alebo školskú radu, prevažujú podobne ako u celej populácie skôr tendencie riešiť individuálne svoju situáciu alebo v kruhu rodiny a priateľov, výrazne častejšie by sa títo ľudia obracali aj na ľudskoprávne organizácie, prípadne priamo na súdy.

Aktívni mladí ľudia zároveň oveľa menej často uvádzali, že by nerobili vôbec nič, prípadne, že nevedia, čo by robili.

Graf 11.
Porovnanie potenciálnej reakcie na porušenie ľudských práv u aktívnych mladých ľudí v porovnaní s priemernou populáciou mladých ľudí

Zaujímavé je aj porovnanie potenciálneho konania mužov a žien. Muži by oveľa častejšie ako ženy riešili situáciu sami. Ženy zas prevládali nad mužmi v odpovediach, že by sa obrátili na rodinu a priateľov, ale aj na ľudskoprávne organizácie. V jednotlivých vekových kategóriách sa ukázali významné rozdiely predovšetkým v rozhodnosti, ako by svoju situáciu riešili. Mladší respondenti často nevedeli odpovedať, alebo by sa obrátili na rodinu a priateľov. Starší respondenti by zas skôr riešili situáciu sami, prípadne by sa obrátili na niektorú z ľudskoprávných organizácií. Tento istý prístup k riešeniu je možné sledovať aj pri dosiahnutom vzdelaní. Čím vyššie vzdelanie, tým častejšie sa vyskytuje snaha o individuálne alebo inštitucionálne riešenie problému. Mladí ľudia s nižším vzdelaním sa uchylujú skôr k pomoci vo svojom vlastnom okolí.

Druhou dimenziou problematiky aktívnej obrany ľudských práv je snaha a ochota pomôcť aj pri porušovaní ľudských práv iných.

Z nášho výskumu, aj z mnohých ďalších výskumov verejnej mienky vyplýva, že najviac znevýhodnenou a diskriminovanou národnostnou menšinou na Slovensku je rómska menšina. Samotní respondenti vnímajú rasovú diskrimináciu ako silno prítomnú v našom prostredí. Na druhej strane však aj medzi mladými ľuďmi pretrvávajú mnohé predsudky a stereotypy voči Rómom, ktoré sú hlboko zakorenené bez ohľadu na vek, pohlavie aj vzdelanie respondentov.

Jednou z veľmi častých diskriminačných praktík voči Rómom je odlišná kvalita poskytovania služieb. Viacero sťažností a žalôb voči diskriminačnému konaniu sa na Slovensku týka toho, že Rómom

býva zabraňované navštevovať reštauračné zariadenia, prípadne nedostávajú v týchto zariadeniach rovnako kvalitné služby.

Do výskumu sme sa preto rozhodli naprojektovať aj otázku, ktorá je zameraná na to, ako by sa respondenti zachovali, ak by boli svedkami presne takejto situácie. Projektívne otázky sú veľmi vhodným nástrojom zisťovania skutočných názorov a postojov mladých ľudí, pretože navodzujú reálne situácie, do ktorých sa mladí ľudia môžu kedykoľvek dostať. Je pre nich preto jednoduchšie predstaviť si, ako by sa v danej situácii zachovali.

Situácia bola namodelovaná takto:

Skúste si predstaviť, že ste sa stali svedkom nasledujúcej situácie. Ste so svojimi kamarátmi v reštaurácii alebo v bare a k vedľajšiemu stolu si prisadnú Rómovia. Čašník už všetkých dávno obslúžil, len nie zákazníkov pri vedľajšom stole. Po dlhom čakaní ho zastavia a žiadajú, aby ich už obslúžil. Čašník im však odpovie, že nie sú v bare vítaní a asi by sa mali radšej presunúť niekam inam. Ako by ste na túto situáciu zareagovali?

Už viackrát bolo spomínané, že mladí ľudia sú pomerne často svedkami porušovania ľudských práv a uvedomujú si, že na Slovensku dochádza k diskriminácii ľudí na základe ich etnickej odlišnosti. **Táto otázka však pomohla odhaliť to, že napriek silnej senzitivite mladých ľudí k tejto problematike, ich ochota nejakým spôsobom zasiahnuť na obranu ľudí, ktorých práva sú porušované, je veľmi nízka.** Odpovedí na túto projektívnu otázku vyplýva skôr silná ľahostajnosť k porušovaniu práv niektorých ľudí, čo sa v nejakej forme ukázalo až u dvoch tretín respondentov.

Približne pätina respondentov uviedla, že by sa zastali Rómov a požiadali by čašníka, aby ich obslúžil. Približne polovica by nezasiahla vôbec nijako, a to buď preto, lebo si obvykle

nevšímajú, čo sa deje okolo nich, alebo preto, že majú pocit, že čašník si aj tak len plní príkazy majiteľov. Štvrtina respondentov vôbec nevie, ako by sa v danej chvíli zachovala.

Takmer 5 % respondentov sa vyjadrilo, že by boli na strane čašníka a v prípade konfliktu by ho podporili. Tu ide už o veľmi otvorený nepriateľský postoj.

Respondenti, ktorí uviedli, že by sa Rómov zastali a požiadali by čašníka, aby ich obslúžil, boli mladí ľudia, ktorí veľmi citlivo vnímajú problematiku diskriminácie a znevýhodnenia. Vo veľkej väčšine si myslia, že na Slovensku dochádza k diskriminácii na základe odlišného etnického pôvodu, sami vo svojom okolí poznajú niekoho diskriminovaného medzi svojimi rovesníkmi a myslia si, že Rómovia na Slovensku žijú v zlých sociálno-ekonomických podmienkach preto, lebo nemajú rovnaké možnosti ako majorita riešiť svoju situáciu.

Na druhej strane tí, ktorí by boli na strane čašníka a podporili by ho, sú v mnohých prípadoch mladí ľudia, ktorí majú veľmi vyhranené postoje nielen k Rómom, ale ku všetkým menšinám, prejavujú pomerne netolerantné postoje, najčastejšie si myslia, že ľudia na Slovensku nie sú vôbec diskriminovaní na základe etnickej príslušnosti.

V prípade porušenia ľudských práv by sa mladí ľudia častejšie obracali na svoju rodinu a priateľov, prípadne by situáciu riešili sami. Len málo z nich by sa obrátilo s prosbou o pomoc na nejakú ľudskoprávnu organizáciu. Tí, ktorí poznali nejakú organizáciu a vedeli pomenovať aj dokument, ktorý sa venuje právam dieťaťa, signifikantne častejšie odpovedali, že by sa obrátili so žiadosťou o pomoc na niektorú z ľudskoprávnych organizácií alebo na súd, ako tí, ktorí tieto odpovede nepoznali.

Zároveň by sa na niektorú z organizácií aj častejšie obracali ľudia, ktorí sú aktívni a niekedy v minulosti sa už snažili ovplyvniť dianie vo svojom okolí.

Napriek tomu, že mladí ľudia si uvedomujú, že dochádza na Slovensku k porušovaniu ľudských práv, len málo z nich je aj ochotných aktívne zasiahnuť na obranu ľudí, ktorých práva sú porušované. Na obranu ľudských práv by sa postavili skôr mladí ľudia, ktorí si uvedomujú znevýhodnené postavenie niektorých skupín, bývajú svedkami porušovania ľudských práv a sú aj aktívni v iných oblastiach verejného života.

Zároveň sme zistili, že existuje pomerne malá, ale veľmi vyhranená skupina mladých ľudí, ktorá prejavuje výrazne negatívne postoje voči menšinám a v prípade porušenia ľudských práv by boli ochotní sa skôr zastať tých, ktorí práva porušujú, ako obetí.

3. Participácia mladých ľudí

Problematika tolerancie, dodržiavania ľudských práv a postojov mladých ľudí k ľuďom, ktorí patria k rôznym menšinám v našej spoločnosti, súvisí do veľkej miery aj s tým, ako sú mladí ľudia ochotní participovať na veciach verejných, organizovať sa v rôznych inštitúciách a aktivitách zameraných na zvyšovanie tolerancie v spoločnosti. Doterajšie výsledky výskumu ukazujú, že mladí ľudia na jednej strane vnímajú problematiku diskriminácie a znevýhodnenia a vo svojich deklarovaných postojoch sú pomerne otvorení tolerovať a akceptovať rôzne kultúrne odlišnosti iných ľudí, avšak ich ochota aktívne sa zapojiť do obrany ľudských práv je pomerne nízka.

V *Národnej správe o participácii mládeže* sa uvádza, že mladí ľudia majú málo informácií o možnostiach participovať, ale aj málo príležitostí zasahovať do rozhodovacích procesov. Na druhej strane mladí ľudia ani neprejavujú výrazný záujem o aktívnu participáciu a nevnímajú ju ako efektívny nástroj občianskeho života mládeže¹⁴.

Ďalšie výskumy potvrdili, že aktívna participácia na verejnom živote u mladých ľudí je na veľmi nízkej úrovni. Vo výskume

Sociálno-politická situácia mládeže sa ukázalo, že mladí ľudia sú veľmi zriedka organizovaní v mládežníckych organizáciách, pričom sú pomerne kritickí voči tomu, aké aktivity mládežníckej organizácie vykonávajú a ako o nich informujú.

Nízka miera participácie podľa tohto výskumu súvisí s tým, že mládežníckej organizácie nedostatočne „popularizujú“ svoju činnosť. Napriek tomu, že participácia je stále nízka, v uplynulých rokoch začala stúpať dôvera mladých ľudí k mládežníckym organizáciám¹⁵, čo vysiela pozitívny signál voči organizáciám, ktoré sa snažia o zvyšovanie aktívnej participácie mladých ľudí.

Výskum pre potreby kampane „Každý iný, všetci rovni“ mal za cieľ zistiť nielen to, či sú mladí ľudia organizovaní v mládežníckych organizáciách, ale aj mieru ich participácie na rôznych aktivitách zameraných na zvyšovanie tolerancie a akceptácie rozmanitosti.

V rámci toho boli sledované tri dimenzie aktívnej participácie mladých ľudí:

- členstvo mladých ľudí v rôznych typoch organizácií a miera zapojenia,
- ovplyvňovanie diania na regionálnej úrovni,
- miera participácie na aktivitách zameraných na témy rozmanitosti, tolerancie, ľudských práv a diskriminácie.

3.1 Členstvo v jednotlivých typoch organizácií

Výsledky výskumu potvrdzujú, že prevažná väčšina mladých ľudí nie je členom žiadnych organizácií, dokonca sa ani nezúčastňuje žiadnych aktivít, ktoré realizujú tieto organizácie. Takmer pri každom type organizácie viac ako 70 % respondentov uviedlo, že sa vôbec nijako nezúčastňuje na aktivitách týchto organizácií. Výnimku tvorili len hudobné, športové a divadelné organizácie.

Ako vidno z tabuľky č. 5, najčastejšie sú mladí ľudia členmi športových organizácií, spolkov, hudobných, tanečných, divadelných skupín a podobne. To môže súvisieť jednak s tým, že niektoré takéto organizácie fungujú v rámci škôl alebo popri nich, jednak aj s tým, že na Slovensku je silná tradícia navštevovania

¹⁴ Národná správa o participácii mládeže, *IUVENTA*, január 2006, s. 25

¹⁵ Sociálno-politická problematika mládeže v SR, *UIPŠ*, október 2005

Tabuľka 5. Členstvo v jednotlivých typoch organizácií alebo participácia na aktivitách organizácií

	som člen / aktívne sa zúčastňujem činnosti	som člen /pasívny/, občas sa zúčastňujem činnosti	nie som člen, ale zúčastňujem sa ich akcií	ani sa nezúčastňujem aktivít
mládežnícke občianske združenie alebo organizácia	4,2	5,2	15,3	75,2
náboženská alebo cirkevná organizácia mládeže	4,6	4,7	16,1	74,6
politická strana	1,6	2,2	10,7	85,5
akademický senát, žiacka školská rada, parlament	2,8	3,9	15,3	78,0
športová organizácia, spolok, hudobná, tanečná alebo spevácka skupina, divadelná skupina a podobne	18,4	10,1	22,8	48,6
odborový zväz, zamestnanecká rada	2,0	2,5	9,2	86,3

rôznych krúžkov a klubov. Napriek tomu je aktívne zapojená do týchto činností len o niečo viac ako polovica našich respondentov vo veku 14 - 26 rokov.

V takýchto organizáciách sa združujú predovšetkým žiaci základných škôl a stredných odborných učilíšť. Vysokoškólači alebo respondenti v najvyššej vekovej kategórii sú aktívnymi členmi takýchto organizácií pomerne zriedka, skôr sa len zúčastňujú aktivít realizovaných týmito organizáciami. Zároveň platí, že ak sú mladí ľudia členmi športovej, hudobnej, divadelnej alebo podobnej organizácie, obvykle sa aj angažovanejšie zapájajú do diania v ich okolí (častejšie podpisujú petície, píšu sťažnosti a podobne).

Podobná situácia je aj v prípade mládežníckych organizácií s tým rozdielom, že členovia takýchto organizácií sú obvykle starší. Nie je tu ani priama súvislosť s ich zamestnaneckým statusom. Pochopiteľne viac členov mládežníckych organizácií je medzi študentmi a žiakmi ako medzi zamestnanými ľuďmi, nie však tak výrazne ako v prípade športových a kultúrnych organizácií.

Náboženské organizácie majú zas predovšetkým členov, ktorí pochádzajú z menších sídiel. Zaujímavým zistením v tomto prípade je, že **členovia náboženských organizácií sú oproti členom iných typov organizácií pomerne pasívni, čo sa týka**

ovplyvňovania diania vo svojom okolí. Málokto z nich v minulosti písali petície, sťažnosti alebo pracovali ako dobrovoľníci.

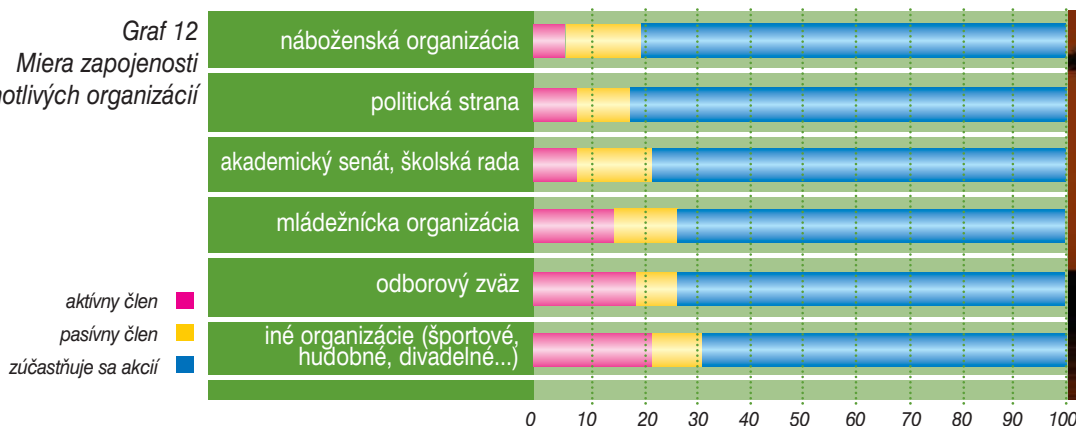
Vo všeobecnosti možno konštatovať, že miera zapojenia do jednotlivých organizácií **neovplyvňuje postoje a názory mladých ľudí voči znevýhodneným skupinám.** Skôr sa ukazuje, že tí, ktorí nie sú členmi žiadnych organizácií a ani nijako aktívne neparticipujú na ich aktivitách, sú skôr ľahostajnejší k daniu okolo seba (častejšie sa nevedia alebo nechcú k danej téme vyjadriť), ale nemajú výrazne negatívnejšie postoje ako tí, ktorí sú členmi rôznych organizácií. **To znamená, že aktívne sa do aktivít rôznych organizácií zapájajú mladí ľudia, ktorí si všímajú dianie okolo seba, ale mládežnícke organizácie nejakým výrazným spôsobom neovplyvňujú ich postoje voči menšinám a znevýhodneným skupinám.**

Graf 12 ukazuje, aká je miera zapojenia tých mladých ľudí, ktorí aspoň nejakým spôsobom participujú na činnosti jednotlivých typov organizácií.

Väčšina respondentov v prípade všetkých organizácií sa len zúčastňuje aktivít realizovaných týmito organizáciami. Najvyšší počet aktívnych členov majú športové, hudobné, divadelné (a iné organizácie), najmenší počet zas náboženské organizácie.

3. Participácia mladých ľudí

Graf 12
Miera zapojenosti
do jednotlivých organizácií

Výskum poukázal na to, že mladí ľudia nielen že nie sú väčšinou členmi žiadnych mládežníckych a iných organizácií, vo väčšine prípadov sa ani nezúčastňujú aktivít organizovaných týmito organizáciami. Najčastejšie sú mladí ľudia členmi športových, hudobných a divadelných organizácií.

Tí mladí ľudia, ktorí aspoň čiastočne participujú na aktivitách jednotlivých organizácií, sa v absolútnej väčšine prípadov iba zúčastňujú ich aktivít. To platí predovšetkým pre náboženské organizácie.

3.2 Oplyvňovanie diania na regionálnej úrovni

Miera občianskej participácie nesúvisí len s tým, či sú mladí ľudia nejakým spôsobom formálne organizovaní a či sa zapájajú do aktivít týchto formálnych organizácií. Individuálne aktivity zamerané na ovplyvňovanie verejného života môžu byť ešte výraznejším prejavom aktívneho záujmu o život spoločnosti. Mladý človek môže byť členom niektorej mládežníckej alebo inej organizácie a pritom byť pomerne ľahostajný voči svojmu okoliu. **To je veľmi dôležité aj v súvislosti s témami, ktoré sú predmetom tohto výskumu - rozmanitosti a tolerance k odlišnosti.** Ak sa mladí ľudia zapájajú do diania vo svojom okolí, je pravdepodobné, že budú aj citlivejšie vnímať problematiku znevýhodnenia, diskriminácie a porušovania ľudských práv.

Možností, ako ovplyvňovať dianie vo svojom okolí je veľa. Najrozšírenejším a najjednoduchším spôsobom je sprostredkované ovplyvňovanie prostredníctvom volených zástupcov buď v obecných a mestských zastupiteľstvách (na komunálnej úrovni), alebo poslancov do parlamentu na celoštátnej úrovni. Tento výskum však nebol zameraný na volebné správanie mladých ľudí, pretože existuje pomerne dosť výskumov, ktoré sa tejto téme venujú.¹⁶

Prí skúmaní problematiky tolerance k odlišnostiam, vnímania diskriminácie a znevýhodnenia - názorov mladých ľudí na tieto témy a ich ochotu aktívnejšie sa zapájať do aktivít zameraných na tieto témy oveľa dôležitejšie ako samotné volebné správanie je to, či sú mladí ľudia ochotní nejakým spôsobom vstúpiť do toho,

¹⁶ Napríklad Prvovoličci a druhovoličci v predvolebnom zhone - Názory mladých ľudí na voľby 2002 (Inštitút pre verejné otázky, 2002), Prvovoličci a druhovoličci vo volebnej kampani 2002 - I. časť (Inštitút pre verejné otázky, 2002), Politická participácia mladých ľudí v Európe a na Slovensku (CERYS FF UCM v Trnave, 2004) a iné

ako fungujú veci verejné. **Ak očakávame od mladých ľudí nielen pasívne vnímanie problematiky, ale aj ich aktívnu participáciu, je dobré sa zamerať na to, nakoľko sú mladí ľudia ochotní sami urobiť niečo pre to, aby sa zmenila situácia v ich okolí.**

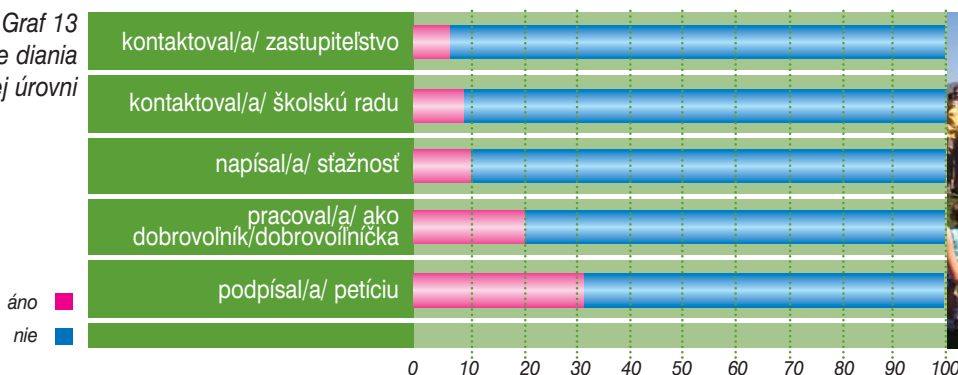
Preto sme sa zamerali na to, či mladí ľudia niekedy vo svojom živote urobili niečo preto, aby ovplyvnili dianie vo svojom okolí, prostredníctvom:

- podpísania petície,

- kontaktovania obecného/mestského zastupiteľstva,
- kontaktovania školskej rady so žiadosťou o pomoc,
- napísania sťažnosti,
- dobrovoľníckej práce.

Tieto aktivity sú rôznymi úrovňami aktívnej participácie v veciach verejných. Ako sa ukazuje, najčastejšie mladí ľudia podpisujú petície alebo pracujú ako dobrovoľníci (graf 13).

Graf 13
Ovplyvňovanie diania na regionálnej úrovni

Mladí ľudia, ktorí podpisujú petície, sú skupinou ľudí, ktorá sa javí ako aktívnejšia aj v ostatných oblastiach participácie. **Členovia mládežníckych organizácií, politických strán, odborových zväzov alebo niektorých orgánov v rámci školy oveľa častejšie organizujú alebo podpisujú petície ako neorganizovaní mladí ľudia.**

Ak sú mladí ľudia aktívni v tejto oblasti, obvykle sa prejavujú aktívne aj v ostatných oblastiach, napríklad sú kritickí voči výučbe o ľudských právach na slovenských školách a sú ochotní aktívne participovať na ochrane ľudských práv.

Dôležité v tejto súvislosti je, že sa nepreukázala súvislosť medzi tým, ako ľudia vnímajú menšiny a znevýhodnené skupiny, a tým, či podpísali niekedy petíciu. Hypoteticky by sa dalo predpokladať, že ľudia, ktorí vnímajú menšiny ako znevýhodnené a majú k nim tolerantnejšie postoje, častejšie budú podpisovať petície. To sa však nepotvrdilo. Dá sa preto očakávať, že mladí

ľudia skôr podpisujú petície na iné témy ako na tému ľudských práv a rozmanitosti. To by však vyžadovalo podrobnejšie skúmanie.

Druhou dôležitou aktivitou, do ktorej sa mladí ľudia zapájajú, je dobrovoľnícka práca. Z nášho výskumu vyplýva, že takmer každý piaty respondent v našom súbore pracoval ako dobrovoľník. Napriek nie príliš pozitívnym zisteniam o aktívnej participácii mladých ľudí je tento poznatok pozitívny. Vo výskume sme však nesledovali, o aký typ dobrovoľníckej práce išlo a čo si oni sami pod dobrovoľníckou prácou predstavovali. Každopádne, veľmi podobne ako v prípade podpisovania petície, aj v tomto prípade ide o mladých ľudí, ktorí sú aktívni a ochotní participovať na viacerých aktivitách, sú častejšie organizovaní v mládežníckych organizáciách a rôznych krúžkoch (hudobné, divadelné, športové), ide o ľudí, ktorí častejšie označovali, že boli napadnutí kvôli svojim názorom a priateľom medzi menšinami.

3. Participácia mladých ľudí

Dobrovoľníci, ktorí aj častejšie organizujú a podpisujú petície a snažia sa ovplyvňovať dianie vo svojom okolí, sú väčšinou gymnazisti alebo vysokoškoláci. Pravdepodobne mnoho z nich organizovalo rôzne aktivity pre mladých ľudí, ktoré boli zamerané na témy tolerance a odlišnosti. **V rámci kampane by práve takto aktívni mladí ľudia mohli byť oslovení a využítí na realizovanie mnohých aktivít zameraných na mladých ľudí.**

Ostatné aktivity zamerané na ovplyvňovanie diania vo svojom okolí boli mladými ľuďmi označované pomerne zriedka. Možnosť napísania sťažnosti, kontaktovania obecného alebo mestského zastupiteľstva využila necelá desatina respondentov. Išlo predovšetkým o tých mladých ľudí, ktorí už neštudujú (sú zamestnancami alebo podnikateľmi), najčastejšie to boli členovia politických strán alebo odborových zväzov a vyjadrovali sa kriticky k porušovaniu ľudských práv na Slovensku. Sťažnosť alebo kontaktovanie obecného/mestského zastupiteľstva nie je teda nástrojom, ktorý je využívaný veľmi často mladými ľuďmi, ktorí ešte študujú. Pravdepodobne sa podané sťažnosti týkajú skôr rôznych občiansko-právnych sporov, pretože sa nepreukazuje

žiadna súvislosť s tým, či mladí ľudia podávali sťažnosti, a s tým, aké majú postoje k znevýhodneným a diskriminovaným skupinám na Slovensku.

Pre kampaň zameranú na šírenie tolerance, akceptácie odlišnosti a zlepšovanie postojov mladých ľudí je veľmi dôležité nielen to, či sú mladí ľudia vo všeobecnosti aktívni a či sú organizovaní v rôznych typoch organizácií, ale predovšetkým to, nakoľko sú aktívni aj v oblastiach, ako je práve šírenie myšlienok tolerance a akceptácie rozmanitosti.

V predchádzajúcich častiach sa ukázalo, že neexistuje priama súvislosť medzi tým, či mladí ľudia aktívne participujú na veciach verejných, a tým, aké postoje a názory majú oni samotní k týmto otázkam.

Jednou z otázok, na ktoré bol zameraný výskum, bola aj otázka, ktorá sleduje mieru záujmu mladých ľudí o aktivity zamerané na témy rozmanitosti, diskriminácie, ľudských práv a tolerance.

Vo výskume sme sledovali, nakoľko sú pre mladých ľudí jednotlivé aktivity zaujímavé a do akej miery na nich sami participujú (tabuľka 6).

Tabuľka 6

Participácia na aktivitách zameraných na témy tolerance, rozmanitosti, ľudských práv a diskriminácie

	organizoval/a/	zúčastnil/a/ som sa	nezúčastnil/a/ som sa, ale mám záujem	nemám záujem o takéto aktivity
rozdávanie letákov, informovanie mladých ľudí	3,8 %	16,2 %	26,4 %	48,9 %
letný tábor alebo voľno-časové aktivity	3,9 %	21,5 %	27,1 %	43,8 %
seminár, školenie, diskusné fórum	1,7 %	20,8 %	25,0 %	47,7 %
koncert, divadelné predstavenie	2,0 %	8,7 %	26,5 %	29,3 %

Pri tejto otázke sa ukázalo, že participácia na spomínaných aktivitách je podobná ako v prípade participácie na aktivitách organizovaných jednotlivými mládežníckymi a inými organizáciami. Pri troch zo štyroch aktivít približne dve tretiny mladých respondentov odpovedalo, že sa takýchto aktivít nezúčastňuje. Nižšie číslo sa ukázalo iba v prípade návštevy koncertu alebo divadelného predstavenia, ktorého sa nezúčastnila približne polovica respondentov.

Čo je však v tejto súvislosti veľmi dôležité, je fakt, že mladí ľudia vo veľkej miere ani **nemajú záujem o takéto aktivity**. V prípade rozdávania letákov, letných táborov a školení to bola takmer polovica respondentov, ktorí prejavili nezáujem o aktívnu alebo pasívnu účasť. Opäť aj v tomto prípade sa potvrdzuje pomerne vysoká ľahostajnosť mladých ľudí k témam rozmanitosti, diskriminácie a tolerance.

Kampaň zameraná na témy rozmanitosti a diskriminácie by mala zohľadňovať to, že približne štvrtina respondentov sa takýchto akcií nezúčastňuje, ale mala by o ne záujem. Zvyšok respondentov by bolo potrebné motivovať k zvýšenému záujmu o aktivity v rámci kampane.

Ak chceme lepšie navrhnúť aktivity na zlepšenie situácie v dodržiavaní ľudských práv a boja proti znevýhodneniu a diskriminácii, je potrebné podrobnejšie sa zamerať na to, ako sú vnímané jednotlivé typy aktivít mladými ľuďmi.

a) Rozdávanie letákov a informovanie prostredníctvom SMS, e-mailom a podobne

Na takomto type aktivity sa realizovali skôr mladé ženy ako muži, či už aktívne (prostredníctvom organizovania akcie) alebo pasívne. Aj z mladých ľudí, ktorí prejavili záujem participovať na takýchto aktivitách, prevládali skôr ženy ako muži. Muži zas častejšie odpovedali, že nemajú o takýto typ aktivity záujem.

Aktívne zapojenie do týchto aktivít bolo zistené predovšetkým u žiakov a študentov, u zamestnaných ľudí prevažoval skôr nezáujem o takéto aktivity. V prípade študentov išlo najmä o stredoškolských študentov, predovšetkým gymnazistov, ktorí mali záujem zúčastniť sa tejto aktivity, prípadne sa jej v minulosti aj zúčastnili. Prekvapivým zistením bol pomerne veľký nezáujem vysokoškolských študentov o tento druh aktivity.

Dôležitý v tejto súvislosti je postoj členov rôznych mládežníckych a iných organizácií. Mnohé aktivity je totiž možné realizovať prostredníctvom nich. Je celkom pochopiteľné, že sú to práve členovia rôznych organizácií, ktorí sa aj častejšie zapájajú do aktivít zameraných na šírenie tolerancie ako neorganizovaní.

vaná mládež. Čo je však veľmi dôležité, pomerne veľa členov rôznych typov organizácií by aj malo záujem zapojiť sa do informačnej kampane prostredníctvom letákov alebo SMS/e-mailov, ale nemali doteraz príležitosť. V rámci kampane by bolo preto veľmi vhodné zamerať sa práve na členov takýchto organizácií z radov študentov, ktorí ponúkajú vysoký potenciál dobrovoľníkov, ktorí by mohli byť zapojení do kampane.

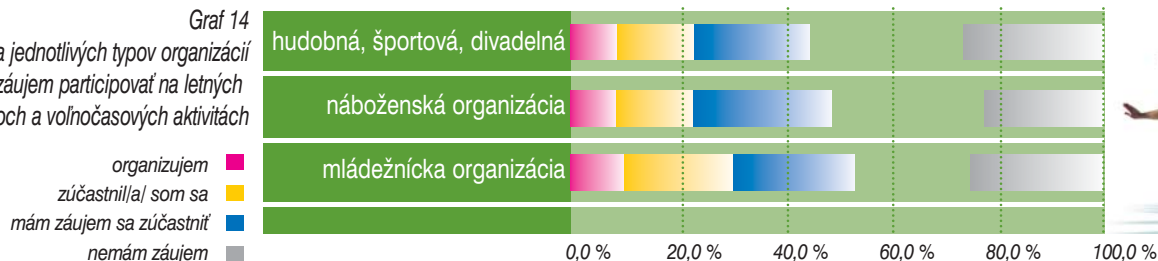
b) Letné tábory a voľnočasové aktivity

Letné a voľnočasové aktivity sú organizované väčšinou respondentmi z najvyššej vekovej kategórie (22 - 26) rokov, navštevované sú predovšetkým žiakmi a študentmi základných a stredných škôl, ktorí zároveň aj v prípade, že sa ich osobne nezúčastnili, prejavovali často o takúto aktivitu záujem. Išlo prevažne o mladých ľudí z menších sídiel, ktorí sa zúčastňovali týchto aktivít a zároveň o ne prejavovali záujem.

Mladí ľudia, ktorí organizujú, zúčastňujú sa, prípadne majú záujem sa zúčastňovať letných táborov alebo aktivít zameraných na šírenie tolerancie, rozmanitosti a nediskriminácie, majú aj oveľa menej predsudkov voči menšinám a odlišným kultúram ako tí, ktorí o takéto aktivity neprejavujú žiaden záujem. Zároveň sa kvôli svojím názorom častejšie dostávajú do konfliktu so svojím okolím. To, že realizovanie podobných aktivít má význam, je podporené aj zistením, že aktívni mladí ľudia sú aj oveľa častejšie ochotní aktívne prispieť k dodržiavaniu ľudských práv a sú oveľa citlivejší na ich porušovanie.

Vo výskume sme sledovali, nakoľko sa do takýchto aktivít zapájajú členovia jednotlivých organizácií. To však treba zdôrazniť, že jednotlivé typy organizácií sa môžu do istej miery prekrývať, pretože respondenti mohli označiť viac ako jednu organizáciu, ktorej sú členom.

Graf 14
Členovia jednotlivých typov organizácií a ich záujem participovať na letných táboroch a voľnočasových aktivitách

3. Participácia mladých ľudí

Ako vidno z uvedeného grafu, 62 % členov mládežníckych organizácií takéto akcie buď organizuje, alebo sa ich aspoň zúčastňuje. Ďalších 20 % z nich by malo o takéto aktivity záujem. To je pre kampaň mimoriadne dôležité zistenie, pretože sa týmto v mládežníckych organizáciách črtá perspektívny partner na spoluprácu.

Členovia náboženských organizácií sú častejšie účastníkmi takýchto aktivít. Takmer tretina členov sa na takýchto akciách nezúčastňuje, ale prejavili v našom výskume o ne záujem. Tu je možné odporučiť rôznym náboženským organizáciám intenzívnejšiu prácu so svojimi členmi.

Členovia hudobných, športových a divadelných organizácií sú spomedzi ostatných organizácií najmenej aktívni v šírení tolerance a akceptácie odlišnosti.

c) Seminár, školenie, diskusné fórum

Semináre, školenia a diskusné fóra sú skôr doménou škôl. Organizátormi aj zúčastnenými sú predovšetkým študenti stredných a vysokých škôl. Študenti vysokých škôl však zároveň najčastejšie odpovedali, že nemajú záujem o to, aby sa mohli podobných aktivít zúčastniť. Veľmi podobné to bolo aj v prípade tých, ktorí už neštudujú. Najmenší záujem mali respondenti, ktorí boli nezamestnaní.

Signifikantne najvyšší záujem o školenia a semináre na tému rozmanitosti prejavili žiaci základných škôl.

Semináre a školenia majú pravdepodobne na mladých ľudí pozitívny dosah, pretože tí, ktorí ich organizovali, a tí, ktorí sa ich zúčastnili, prejavovali aj najväčšiu senzitivitu k problematike znevýhodnenia a diskriminácie, ale čo je ešte dôležitejšie, boli aj oveľa ochotnejší aktívne sa zapojiť do obhajoby ľudských práv. Ich postoje k menšinám a znevýhodneným skupinám boli tiež pozitívnejšie ako v prípade mladých ľudí, ktorí nemali o túto problematiku vôbec záujem. Títo mladí ľudia aj častejšie vnímajú osobne to, že v ich okolí dochádza k porušovaniu ľudských práv.

Stále sa však ukazuje ako veľmi problematický postoj k rómskej menšine. Mladí ľudia, ktorí absolvovali rôzne školenia, si uvedomujú to, že na Slovensku dochádza k diskriminácii na

základe etnického pôvodu, napriek tomu však Rómov považujú za neprispôsobivú skupinu obyvateľstva a ich postoje k nim sú značne negatívne. Z toho vyplýva, že hlboko zakorenené predsudky voči Rómom nie je momentálne na Slovensku možné odstrániť len prostredníctvom kampane alebo organizovaním školení a seminárov.

d) Koncerty a divadelné predstavenia

Koncerty a divadelné predstavenia s tematikou rozmanitosti a tolerance odlišnosti by mali byť pre mladých ľudí najpútavejšou aktivitou, pretože väčšinou ide o veľmi zaujímavé a im vekovo najbližšie aktivity. Mnoho kampaní zameraných na zdôrazňovanie rôznych spoločenských problémov, ako je chudoba, životné prostredie, ale aj porušovanie ľudských práv a rasizmus, sa realizujú práve prostredníctvom koncertov, ktoré mladí ľudia vnímajú menej imperatívne ako napríklad školenie a seminár. Preto je zaujímavé sledovať, ako navštevovanie koncertov a divadelných predstavení zameraných na témy rozmanitosti a odlišnosti rezonujú vo vnímaní mladých ľudí. Vyše 60 % našich mladých respondentov uviedlo, že takúto aktivitu buď sami organizovali (2,8 %), zúčastnili sa jej (38,7 %), alebo by sa jej chceli zúčastniť (26,5 %). Ukazuje sa teda, že takýto typ aktivity je pre mladých ľudí najpútavejší. Otázne však v tejto súvislosti je, nakoľko môže kampaň prostredníctvom koncertu alebo divadelného predstavenia ovplyvniť postoje mladých ľudí.

Preto je dobré podrobnejšie sledovať, akí mladí ľudia preferujú tento typ aktivity a ako sa účasť na koncertoch odráža na ich vlastných postojoch.

Koncerty najčastejšie organizujú gymnazisti a vysokoškôláci, najčastejšími účastníkmi a zároveň záujemcami o takéto aktivity sú stredoškôláci. Žiaci základných škôl sa o tento typ aktivity zaujímali najmenej.

V tomto výskume nebolo možné nejakým spôsobom odmerať, či účasť na koncertoch môže do istej miery ovplyvniť postoje mladých ľudí k menšinám a k ich znevýhodneniu a diskriminácii. Nevieme totiž, či mladí ľudia majú dané postoje preto, že navštevujú koncerty, alebo navštevujú koncerty preto, lebo ich postoje sú tolerantnejšie. **V našom výskume sa však**

neprejavila žiadna korelácia medzi návštevnosťou koncertov (prípadne záujmom o navštevovanie koncertov) a postojmi mladých ľudí k znevýhodneným skupinám.

Zdá sa teda, že koncerty a divadelné predstavenia môžu mať pozitívny dosah na mladých ľudí iba v prípade, že sa realizujú v širšom kontexte, teda ako súčasť ďalších aktivít (napríklad diskusií na školách a pod.).

Individuálne aktivity zamerané na ovplyvňovanie verejného života môžu byť ešte výraznejším prejavom aktívneho záujmu o život spoločnosti. Mladý človek môže byť členom niektorej mládežníckej alebo inej organizácie a pritom byť pomerne ľahostajný voči svojmu okoliu. Ak očakávame od mladých ľudí nielen pasívne vnímanie problematiky, ale aj ich aktívnu participáciu, je dobré sa zamerať na to, nakoľko sú mladí ľudia ochotní sami urobiť niečo pre to, aby sa zmenila situácia v ich okolí. Najčastejšie mladí ľudia ovplyvňujú dianie vo svojom okolí prostredníctvom organizovania alebo podpisovania petícií a prostredníctvom dobrovoľníckej činnosti. Ide prevažne o mladých ľudí, ktorí sú aktívne zapojení aj do činnosti rôznych mládežníckych organizácií. Veľmi často sú to práve gymnazisti a vysokoškoláci, ktorí takýmto spôsobom aktívne participujú na veciach verejných. V rámci kampane by práve takto aktívni mladí ľudia mohli byť oslovení a využití na realizovanie mnohých aktivít zameraných na mladých ľudí. Výskum bol zameraný aj na to, či mladí ľudia nejakým spôsobom aktívne participujú aj na aktivitách zameraných na šírenie myšlienok tolerance k odlišnosti a akceptácie rozmanitosti kultúr. Ukázalo sa, že u mladých ľudí pretrváva pomerne veľký nezáujem o takéto aktivity. Existuje však pomerne veľká skupina mladých ľudí, ktorí sa takýchto aktivít nezúčastňujú, ale prejavili o ne záujem.

4. Vnímanie kampane mladými ľudmi

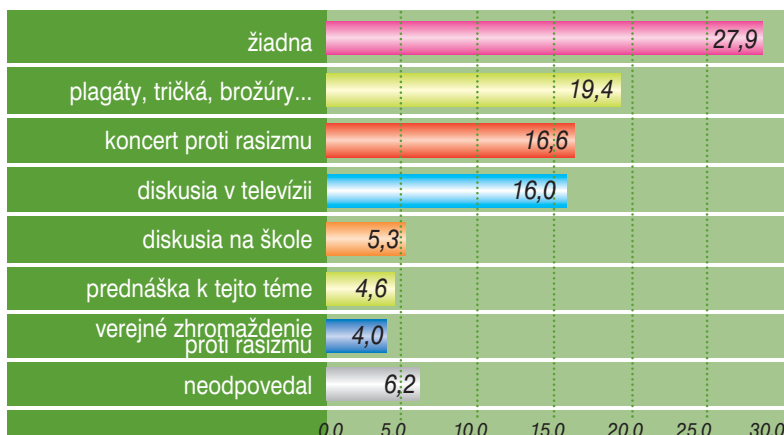
Kedže výskum pre potreby kampane „Každý iný, všetci rovní“ by mal sledovať aj to, aké sú možnosti kampane smerom k mladým ľudom, bolo potrebné sa v krátkosti zamerať okrem všeobecnejších otázok zameraných na témy rozmanitosť, ľudské práva a participácia aj na konkrétne predstavy o tom, ako by mala kampaň vyzerať.

Jednou z položených otázok bolo, aká aktivita proti rasizmu mladých ľudí v poslednom období zaujala najviac. Jedným

z parciálnych cieľov bolo zistiť, či sú vôbec aktivity zamerané na témy rozmanitosti, diskriminácie a rasizmu mladými ľudmi vnímané a ak áno, ktoré z nich sú pre nich najzaujímavejšie.

Výskum ukázal, že takmer tretina respondentov (27,3 %) nezaznamenala v poslednej dobe žiadnu aktivitu zameranú proti rasizmu, ktorá by ich nejakým spôsobom zaujala. Preto bude zaujímavé sledovať, akým spôsobom sa budú meniť názory mladých ľudí po ukončení kampane „Každý iný, všetci rovní“.

*Graf 15
Aktivity proti rasizmu
a intolerancii,
ktoré v poslednom období
zaujali mladých ľudí*

Z aktivít, ktoré mladí ľudia v poslednom období zaznamenali, boli ako najzaujímavejšie označené práve koncerty, plagáty, brožúry a diskusie v televízii.

Pomerne málo respondenti označovali aktivity prebiehajúce na školách. To znamená, že sa vytvára práve pre školy priestor, aby intenzívnejšie pracovali s témami rasizmu, xenofóbie a diskriminácie.

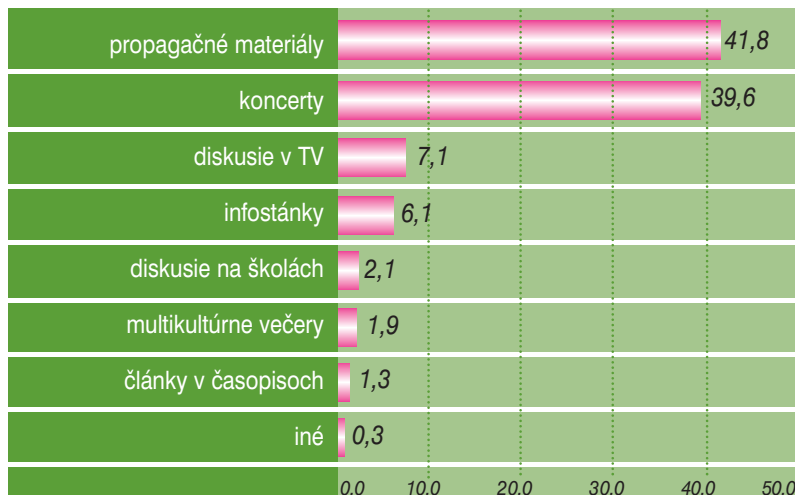
Zároveň sa ukazuje, že nezáujem o jednotlivé aktivity pramení u mladých respondentov z celkového nezájmu o problematiku rasizmu, diskriminácie, intolerancie. Ukázalo sa totiž, že tí, ktorí uviedli, že ich žiadna aktivita nezaujala, majú negatívnejšie postoje k menšinám, ich postoje sú ovplyvnené predsudkami, nevnímajú rôzne menšiny na Slovensku ako diskriminované. Zároveň títo mladí ľudia ani nie sú nejako organizovaní ani nepar-

ticipujú na rôznych mládežníckych aktivitách. Je možné preto povedať, že je potrebné hľadať iné mechanizmy, ako týchto pasívnych mladých ľudí oslovit.

Pre ďalšie aktivity plánované v rámci kampane bolo dôležité sledovať, aké aktivity považujú mladí ľudia za najzaujímavejšie a ktoré by v nich vyvolali najväčší záujem o danú problematiku. Podobne ako v prípade aktivít, ktoré mladých ľudí zaujali v minulosti, aj teraz prejavili veľký záujem skôr o propagačné materiály a koncerty s témou rasizmu a tolerance. Tieto dve možnosti uviedlo na prvom mieste záujmu vyše 80 % mladých ľudí. Pomerne veľa ich prejavilo záujem aj o diskusie v televíziách, na rozdiel od diskusií na školách, o ktoré medzi mladými ľudmi nie je príliš veľký záujem.

Graf 14
Záujem mladých ľudí
o aktivity v rámci kampane
"Každý iný, všetci rovní"

Záujem o tieto aktivity prejavovali mladí ľudia vo všetkých vekových kategóriách bez ohľadu na to, či ide o študentov alebo pracujúcich mladých ľudí. Gymnazisti a vysokoškoláci zároveň o niečo častejšie prejavovali záujem aj o diskusie v televízii a na školách. Vo výskume sa neukázalo, že by určitá kategória mladých ľudí preferovala iný typ aktivít ako iné kategórie mladých ľudí.

Je však zrejmé, že koncerty a propagačné materiály sú len spôsobom, ako vyvolať u mladých ľudí záujem o problematiku tolerance k rozmanitosti, proti rasizmu a diskriminácii. Pri ostatných otázkach vo výskume sme zistili, že konkrétne

postoje k menšinám a znevýhodneným skupinám sú skôr ovplyvnené tým, či mladí ľudia absolvujú alebo organizujú rôzne školenia, semináre a diskusie na tieto témy. Ideálne preto je, ak sú koncerty a propagačné materiály sprevádzané aj ďalšími aktivitami, ktoré umožňujú hlbší vhľad do problematiky. Zároveň je veľmi dôležité, aby mladí ľudia osobne spoznávali príslušníkov jednotlivých menšín. Jednoznačne sa totiž ukazuje, že tí mladí ľudia, ktorí majú osobné kontakty s príslušníkmi menšín (či už národnostných, náboženských sexuálnych a iných), majú k nim oveľa pozitívnejšie postoje a vnímajú ich znevýhodnenie oveľa citlivejšie ako tí, ktorí s nimi do kontaktu neprichádzajú vôbec.

Približne tretina mladých ľudí v poslednej dobe nezaznamenala žiadnu aktivitu zameranú na témy rasizmu a intolerancie, ktorá by ich oslovila. Ostatných mladých ľudí zaujali predovšetkým plagáty, tričká a koncerty zamerané na témy rasizmu a intolerancie. Zároveň sa ukazuje, že nezáujem o jednotlivé aktivity pramení u mladých respondentov z celkového nezájumu o problematiku rasizmu, diskriminácie, intolerancie. Ukázalo sa totiž, že tí, ktorí uviedli, že ich žiadna aktivita nezaujala, majú negatívnejšie postoje k menšinám, ich postoje sú ovplyvnené predsudkami, nevnímajú rôzne menšiny na Slovensku ako diskriminované.

5. Odporúčania pre kampaň

Každý iný, všetci rovní!

Mladí ľudia pomerne citlivo vnímajú problematiku znevýhodnenia a diskriminácie rôznych skupín obyvateľstva. Často bývajú svedkami porušovania ľudských práv. Napriek tomu ich postoje k menším sú ovplyvnené mnohými predsudkami a pretrvávajú u nich ľahostajnosť k tomu, aké dôsledky to pre jednotlivé znevýhodnené skupiny má. Mladí ľudia zároveň prejavujú nízku ochotu aktívne sa zapojiť do obrany práv znevýhodnených skupín obyvateľstva a dozvedieť sa viac o tejto problematike. Kampaň by preto mala byť predovšetkým zameraná na zvyšovanie aktívnej účasti mladých ľudí na aktivitách zameraných na témy rozmanitosti a dodržiavania ľudských práv.

Základné odporúčania pre kampaň možno zhrnúť do niekoľkých bodov:

- Názory na to, aké skupiny sú na Slovensku znevýhodnené, sú ovplyvnené predsudkami. Tí, čo sami poznajú nejakých znevýhodnených, oveľa citlivejšie vnímajú ich diskrimináciu. Preto je potrebné podporovať v rámci kampane aktivity zamerané na vzájomné spoznávanie rôznych skupín obyvateľstva.
 - Kampaň by mala byť orientovaná predovšetkým na nižšie vekové kategórie mladých ľudí, ďalej na žiakov stredných odborných škôl a učilíšť a na mladých ľudí, ktorí nemajú osobné skúsenosti so znevýhodnenými skupinami.
 - Gymnazisti a vysokoškoláci sa prejavujú ako najtolerantnejšia a potenciálne najaktívnejšia skupina mladých ľudí. Práve títo mladí ľudia by mali byť aktívne zapájaní do organizácie rôznych aktivít zameraných na šírenie myšlienok v rámci kampane "Každý iný, všetci rovní".
 - Mladí ľudia oveľa menej vnímajú problematiku znevýhodnenia a diskriminácie ako celá populácia Slovenska. Otvára sa teda priestor na mnohé aktivity zamerané na zlepšenie vnímania
- problematiky diskriminácie a tolerancie na Slovensku. Práve mladí ľudia by mali byť hlavnou cieľovou skupinou aktivít zameraných na šírenie tolerancie a akceptácie rozmanitosti.
 - Skupinou obyvateľstva, ktorá je vnímaná mladými ľuďmi najviac negatívne, sú Rómovia. Predsudky voči nim sú hlboko zakorenené a prítomné vo všetkých vekových a vzdelanostných kategóriách. Aktivity v rámci kampane by mali byť zamerané na poukazovanie na skutočnosť, že Rómovia nie sú homogénnou skupinou obyvateľstva, a na prezentáciu pozitívnych príkladov. Keďže negatívne postoje sú najsilnejšie u tých mladých ľudí, ktorí žiadnych Rómov nepoznajú, je vysoko pravdepodobné, že ich postoje sú formované v procese socializácie a pod vplyvom médií. V kampani by preto mali byť podporované projekty na vzájomné oboznamovanie kultúr a života Rómov a nerómov na Slovensku.
 - Homosexualita je na Slovensku stále tabuizovanou témou. Oveľa významnejšie ako negatívne postoje k homosexuálom sa ukazuje absolútna neinformovanosť mladých ľudí o tejto téme. Mladí ľudia nemajú jednoznačne vyprofilované názory. Aktivity v rámci kampane by sa teda mali orientovať predovšetkým na zvyšovanie informovanosti mladých ľudí o tejto téme a na začatie verejnej diskusie. Ukazuje sa totiž, že čím viac informácií ľudia majú a čím viac poznajú vo svojom okolí ľudí s odlišnou sexuálnou orientáciou, tým sú ich postoje tolerantnejšie.
 - Informačná kampaň na zvyšovanie tolerancie k utečencom a migrantom by sa mala zamerať predovšetkým na študentov základných škôl a stredných odborných učilíšť a na mladých ľudí z menších sídiel.
 - Mladí ľudia sú nedostatočne informovaní o organizáciách, ktoré sa venujú pomoci ľuďom, ktorých práva sú porušované. Slovenské organizácie (predovšetkým Slovenské národné

stredisko pre ľudské práva) by mali oveľa intenzívnejšie informovať o svojej činnosti, predovšetkým medzi mladými ľuďmi.

- Výučba o ľudských právach by mala prebiehať na školách menej formálne, študenti a žiaci by privítali skôr názorné príklady, väčší priestor na diskusiu a najmä prepojenie teórie na prax. Celkovo mladí ľudia nevedia zaujať jednoznačný postoj k tomu, ako sú ľudské práva na školách vyučované. V rámci kampane by preto mali byť podporované projekty a aktivity, ktoré prinášajú inovatívne formy výučby o ľudských právach.
- Miera participácie mladých ľudí na veciach verejných je pomerne nízka. Kampaň by mala osloviť mladých ľudí nielen na pasívne vnímanie informácií, ale mala by sa aktívne snažiť zapojiť mladých ľudí do aktivít realizovaných v rámci nej.
- Jedným z najvýznamnejších zistení kampane je to, že samotná aktívna participácia mladých ľudí a ich organizovanosť neovplyvňuje postoje mladých ľudí k znevýhodneným skupinám a menšinám. Mládežnícke organizácie by preto mali vyvíjať viac aktivít zameraných na zvyšovanie tolerance svojich vlastných členov.
- Ochota aktívne ovplyvňovať dianie vo svojom okolí je najvyššia u študentov gymnázií a vysokých škôl. Títo mladí ľudia by v rámci kampane mohli byť oslovení na realizovanie aktivít zameraných na zvyšovanie tolerance a aktívnej participácie aj ďalších mladých ľudí.
- Približne štvrtina respondentov vo výskume prejavila záujem o aktívnejšie zapojenie do aktivít v rámci kampane, ale nemali doteraz na to príležitosť. V rámci kampane by preto mali byť podporované projekty, ktoré budú aktívnejšie zapájať mladých ľudí, ktorí majú záujem o témy rozmanitosti, znevýhodnenia a diskriminácie, a zároveň motivovať tých, ktorí doteraz o takéto aktivity záujem neprejavili
- Najväčší priestor pre zapájanie mladých ľudí do aktivít v rámci kampane je v prostredí mládežníckych organizácií. Ich členovia a tí, ktorí sa zúčastňujú ich aktivít, prejavujú veľký záujem o takéto aktivity. Sú to zároveň ľudia, ktorí najcitlivejšie vnímajú dianie okolo seba a sú ochotní aj aktívne ovplyvňovať život spoločnosti, v ktorej žijú.
- Náboženské organizácie majú zas členov, ktorí aktívne neparticipujú na aktivitách zameraných na témy kampane, ale prejavili o takéto aktivity záujem. V rámci kampane by bolo treba podporovať náboženské organizácie, ktoré vyvíjajú aj tento typ aktivít a chcú do nich zapájať aj svojich členov.
- Školenia a semináre pozitívne ovplyvňujú postoje mladých ľudí k znevýhodneným skupinám a menšinám. Záujem o takéto aktivity sa prejavuje predovšetkým u žiakov základných a študentov stredných škôl. Semináre by však mali byť realizované neformálnou a pútavejšou formou, aby oslovili čo možno najväčší počet mladých ľudí.
- Za najpútavejšie aktivity v rámci kampane považujú mladí ľudia propagačné materiály a koncerty. Vo výskume sa však ukázalo, že konkrétne postoje k menšinám a znevýhodneným skupinám sú skôr ovplyvnené tým, či mladí ľudia absolvujú alebo organizujú rôzne školenia, semináre a diskusie na tieto témy. Ideálne preto je, ak sú koncerty a propagačné materiály sprevádzané aj ďalšími aktivitami, ktoré umožňujú hlbší vhľad do problematiky. Zároveň je veľmi dôležité, aby mladí ľudia osobne spoznávali príslušníkov jednotlivých menšín. Jednoznačne sa totiž ukazuje, že tí mladí ľudia, ktorí majú osobné kontakty s príslušníkmi menšín (či už národnostných, náboženských sexuálnych a iných), majú k nim oveľa pozitívnejšie postoje a vnímajú ich znevýhodnenie oveľa citlivejšie ako tí, ktorí s nimi do kontaktu neprichádzajú vôbec.

